

Søetatens Pigeskole

– en fortælling om Borgergade 111 i Nyboder

Udgivet af Realea A/S

Søetatens Pigeskole

- en fortælling om Borgergade 111 i Nyboder

Af Dorthe Bendtsen

Udgivet af Realea A/S

Indhold

Forord	side	5
Søetatens Pigeskole 1859-1869	side	7
Søofficersskolen 1869-1903	side	27
Kadetskolen 1903-1932	side	49
Søofficersskolen 1932-1939	side	59
Øvrige beboere	side	63
Restaureringsarbejder	side	69
Arkiver og litteratur	side	82

Søetatens Pigeskole
– en fortælling om Borbergade 111 i Nyboder

© Realea A/S 2006

Tekst og redaktion: Realea A/S og Dorthe Bendtsen
Kapitlet "Restaureringsarbejder": Peter Bering
Arkivarbejde: Peder Lindhardtzen og Dorthe Bendtsen
Layout: Realea A/S
Forsidefoto: Per Munkgård Thorsen/Lars Degnbol
Bagsidefoto: Per Munkgård Thorsen/Lars Degnbol
Øvrige fotos: se side 83

ISBN: 87-990883-1-2

Bogen er sat og trykt af OAB-Tryk a/s, Odense

Forord

Søetatens Pigeskole, Borgergade 111, København blev købt af Realea A/S i 2003. Den historicistiske bygning er efter et nænsomt restaureringsarbejde blevet genoprettet og nyindrettet med respekt for bygningens særpræg og arkitektoniske kvaliteter.

Pigeskolen er opført i 1859 af arkitekt Bernhard Seidelin. Ejendommen blev opført i forbindelse med udbygningen af Søværnets samlede aktiviteter på Holmen og Nyboder. Funktionen som pigeskole blev opretholdt i knap 10 år, hvorefter ejendommen husede Søværnets Kadetskole helt frem til efter 2. verdenskrig.

I dag anvendes huset som "Bygningskulturens Hus" og rummer ud over Bygningskultur Danmark blandt andet Bygnings Frednings Foreningen BYFO, Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur og Dania Capital.

Ejendommen blev fredet i 1992. Husets fredning er stærkt begrundet i dets gennemførte funktionalitet, sammenholdt med et tidstypisk historicistisk udtryk, fulgt op af en enestående håndværksmæssig kvalitet. Bygningen er et usædvanligt helstøbt eksempel på tidens kvalitets-, men også funktionsbevidste institutionsbyggerier.

Realea ønsker med denne publikation at sætte større fokus på historicismens bygninger. Historismens bygninger er kendetegnet ved en genoptagning af tidligere stilarter, og er ofte blevet karakteriseret som pastiche, hvilket har været medvirkende til, at historicismen efter det moderne gennembrud har været lidt overset og arkitektonisk ringeagtet. Historicistisk arkitektur levede nemlig på ingen måde op til de moderne arkitekters ideal om en selvstændig og nyskabende arkitektur båret af lys og rum med klare, rene linier og ensartede monokrome overflader.

Ligesom man ved historicismens fødsel følte glæde og begejstring ved at genoptage de gamle håndværkstraditioner og deres detaljerigdom efter en periode med rendyrket klassicisme, så glædes vi i dag efter mange år med modernismens strenge og kølige bygninger, ved at genopdage historicismens arkitektoniske og dekorative mangfoldighed i materialer, overflader og farver.

Søetatens Pigeskole er et bygningsværk der imponerer, og kun de færreste forlader bygningen uden at blive henført af arkitekturen. I bogen her løfter vi samtidig sløret for det liv, som gennem 150 år har genlydt i bygningen.

Realea A/S

Søetatens Pigeskole

1859-1869

“Naar man passerer igjennem Nyboder støder man paa en ny Bygning, der paa en meget paatrængende Maade vidner om, at god Smag i Bygningsstil eller overhoved Stil i Bygninger af vore fleste Bygmestre og offentlige Autoriteter ikke anses for nogen Fornødenhed. Det er Søetatens nye Pigeskole, hvis forunderlig flade, skaldede Ydre synes at maatte støde ethvert usvækket Øie, og som kun daarlig raader Bod paa sine raae graae Mures komplette Charakterløshed og Tomhed .”

*Modsatte side:
Motiv fra hovedtrapperummet.*

Sådan var datidens dom over den nye pigeskole, som Søetaten havde ladet opføre i Nyboder. I hvert fald i 'Fædrelandet', der d. 2. september 1859 bragte ovenstående kommentar på baggrund af skolens indvielse d. 18. august.

Pressens hårde ord til trods var arkitekten bag bygningen, Bernhard Seidelin, faktisk anerkendt for sit virke – bl.a. blev hans nok kendteste værk, rådhuset i Helsingør, kaldt en sand prydelse.

Det har næppe glædet Bernhard Seidelin, at pigeskolen fik så hård en dom. Han blev da heller ikke ret gammel, lægesønnen fra Roskilde, der var født i 1820. Efter måneders sygdom døde han i København i 1863 i en alder af blot 43 år. Det var nok ikke pga. pigeskolens kritik – ifølge familien skulle en ulykkelig kærlighed have

gjort ham tungsindig. Han blev aldrig gift, og han blev betegnet som en særling. Men han nåede alligevel at sætte sig nogle markante spor i dansk bygningskultur – bl.a. med skolen i Nyboder.

Skolens indretning

Fra 1700-tallet havde der været skoler, hvor også Søetatens mandskabs pigeboern kunne gå, men i midten af 1850'erne måtte skolerne gøre opmærksom på, at de kun kunne give den allertarveligste undervisning. Derfor besluttede Marineministeriet, som Søetaten sorterede under, at der skulle opføres en ny skole til døtrene af flådens mandskab, håndværkere og arbejdere. Der skulle være "... Adgang til Oplærelse i anden nyttig Huusgjerning, som Vads, Strygning og Kogning ...".

Johannes Henrik Bernhard Seidelin blev født i 1820 i Helsingør som søn af overlæge ved Skt. Hans Hospital Johannes Henrik Seidelin og Johanne Marie Petersen. Han startede i murerlære og kom i 1840 på Kunstakademiet i København, hvor han modtog den såkaldt lille sølvmedalje i 1846 og store sølvmedalje i 1849. Han deltog også i konkurrence om guldmedalje i 1851, 1853 og 1855, men opnåede den ikke.

Et led i (ud)dannelsen var også en række rejser og udlandsophold, men han boede i sit voksne liv i det centrale København. Hans virke spænder bredt – fra villaer til herregårde, fra produktionsbygninger til offentlige bygninger, og det omfatter også restaureringsprojekter. Han har i 1850'erne f.eks. restaureret Amagertorv 6 i København og opført Albani Bryggerierne i Odense og Helsingør Rådhus.

Ikke kun Danmark interesserede Seidelin; han bevægede sig også uden for landets grænser med projektforslag til så forskellige steder som Sverige og Dansk Vestindien. Han har også tegnet projekter til gravmonumenter, lysekroner og standure, for som mange af tidens arkitekter arbejdede han nemlig i både stor og lille skala – både i bygning og i interiør.

Af det omfattende tegningsmateriale, der er bevaret fra Seidelins hånd, fremgår det også, at han beskæftigede sig med haveanlæg.

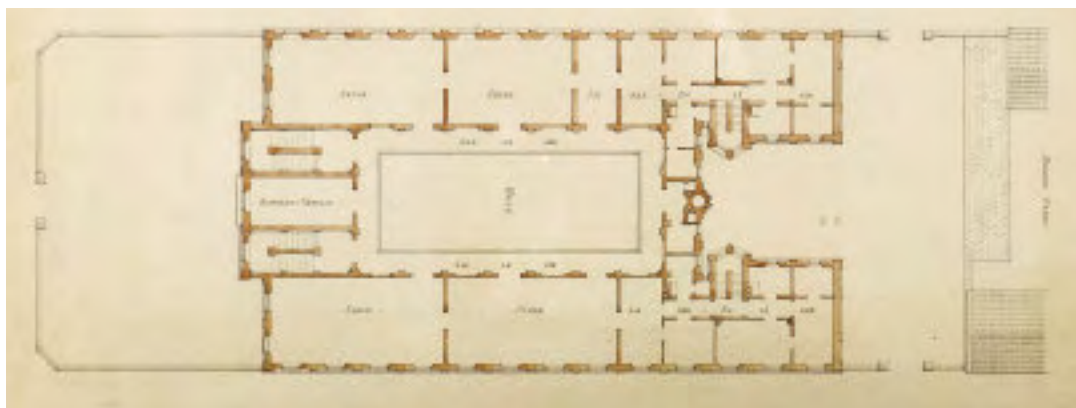

'Commissionen for Søetatens Pigeskole', der var udpeget af Marineministeriet, var sammen med Nyboders kommandant ansvarlig for undervisning, ansættelse af personale, lokaleforhold osv. Der blev gjort forskellige tilløb til byggeriet, der endte med, at Bernhard Seidelin blev valgt til opgaven.

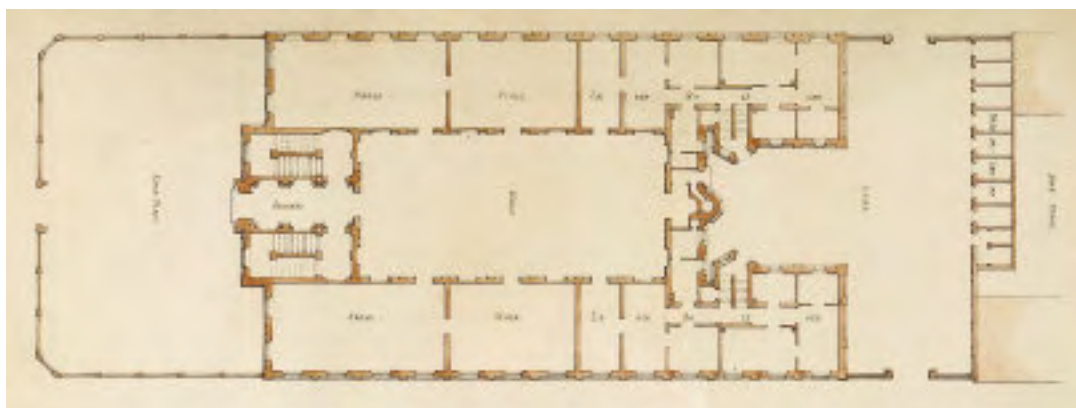
I 1856 begyndte Seidelin at arbejde med skitser til skolebygningen. Flere forslag til trods har skolen fra begyndelsen været tænkt i to etager med en 'Lege Plads' foran og en gård bagved og disponeret omkring en aula – det var atypisk for tiden, hvor andre skoler blev indrettet med klasseværelser langs en midterkorridor. I aulaen, der på nogle af de ældste tegninger kaldes 'Hallen', kunne pigerne opholde sig mellem timerne.

Uden om aulaen lå klasseværelserne, og i den bageste del af skolen var der otte lejligheder, for otte af de ti lærere boede fast på skolen – halvdelen af dem var lærerinder. Der var indrettet fire boliger til gifte og fire til ugifte lærere. Boligerne havde to eller tre værelser og et lille køkken. På loftet var der otte pige- og pulterkamre.

Skolens faciliteter var for tiden ganske moderne med et avanceret varmeanlæg og håndvaske,

Originale plantegninger. Stueetagen nederst, 1. sal øverst, nord nedad. Omkring aulaen lå skolestuerne, mens lærerboligerne fandtes i bygningens bageste del.

men det forhindrede ikke, at der også var kritik af de praktiske forhold på skolen både under og efter opførelsen. Lærerne klagede bl.a. over, at lejlighederne var for ringe – de var for små, og havde ikke den "... Hyggelighed, som bør findes", bl.a. fordi arkitekten havde valgt skifervindueskarme i stedet for karme af træ. Lærerboligernes trælofter blev ikke anset for passende – de burde være gipsede (pudsede), og der burde også være skodder for vinduerne i stueetagen, så enhver ikke bare kunne kigge ind.

Det var ikke kun egne lejligheder, lærerne klagede over. De fandt også forholdene i pigekamrene for dårlige, da flere af dem hverken var 'beklædte' eller havde kakkelovn og derfor ville være for kolde om vinteren.

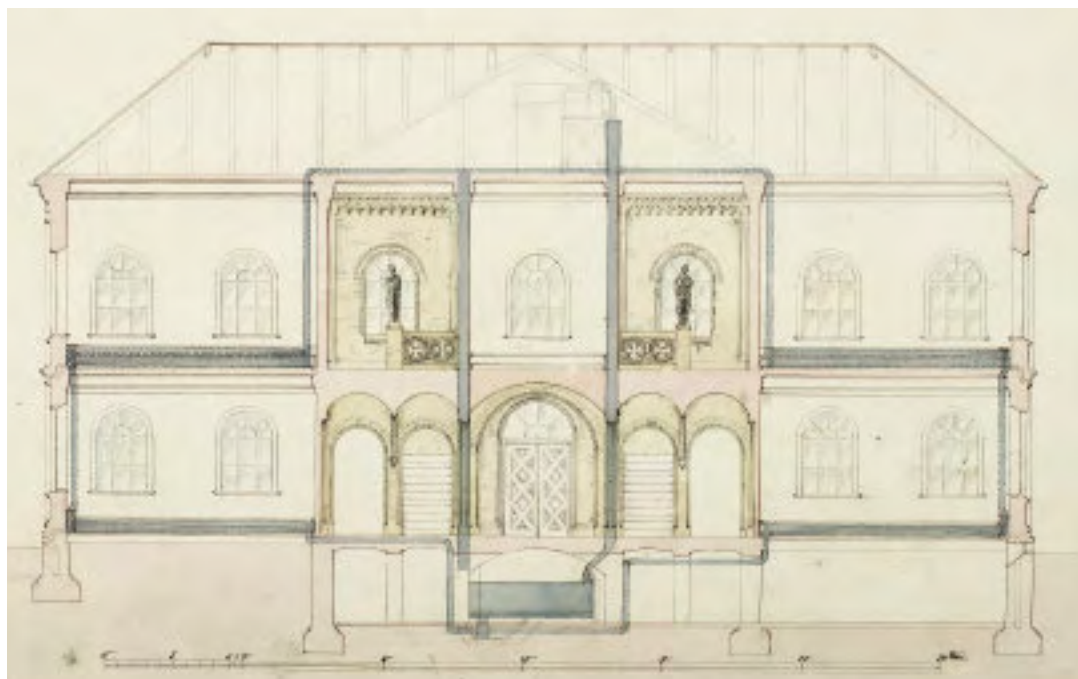
Nogle af klagerne blev imødekommet med det samme af Marineministeriet, der "... har ladet foretage saadanne Forandringer ved Tegningerne til bemeldte Skolebygning, som efter Omstændighederne kunne udføres, uden at tabe

Hovedøiemedet, at tilvejebringe hensigtsmæssige Skolelocaler for Pigebørnene, af Sigte.”

‘Fædrelandet’ skrev ikke kun om arkitekturen, men også om de praktiske forhold, f.eks. at gulvene var utætte, og at Seidelin “... sindrig har indrettet Lofterne saaledes, at Gulvask i øverste etage giver Regnbad i nederste ...”. Der var

for lidt plads i skolegården, og luften i aulaen var for dårlig: “... ved forskellige skadelige Indretninger er denne Centralhal blevet til et Infectionsrum for hele bygningen.”

Lugtgenerne kom også fra latrinerne, der var indrettet under hovedtrappen: “Her er indrettet et Privet, med 8 Aabninger i Sædet, uden Skille-

Originaltegning: tværsnit med det for tiden moderne varmeanlæg. Tegningen viser de to oprindelige hovedtrapper på hver sin side af indgangspartiet.

rum, saa at Børnene derved tvinges ind i en practisk Socialisme, der, mildest talt, er meget upassende. Da dette Privet benyttes af omtrent 450 børn, er det, uagtet et deri opstillet Zinkrør, opfyldt med en utaalelig Stank, som derfra trænger udenfor og, ved Luftstrømmen udenfra, ledes ind i Centralhallen, hvor den blander sig med Børnenes Uddunstninger, Lugten af Smørrebrød og Støv.”

Alvoren omkring de dårlige forhold blev understreget ved at nævne den nylige koleraepidemi i København, hvor man skulle undgå “Sammenpakning af Mennesker i smaa, slet udluftede Localer.” Også lærerboligernes trange kår fik en bemærkning med på vejen: “... de sidste neppe beboelige af Familier, hvis Medlemmer eller Tjenestepige ere ubetydelig over Middelstørrelse.”

De samme forhold og flere endnu påpegede skolen også selv efter indvielsen, og Marineministeriet anmodede i oktober 1859 Nyboders kommandant om at udføre de mest påtrængende arbejder. Der blev bl.a. bygget murede latriner i gården, men manglerne i lærerboligerne med gipsede lofter og maling af vægge måtte vente. Pigeskolen i Nyboder blev trods alt indviet med musik og med flag, der var udlånt fra orlogsværftet.

I midten af 1800-tallet var København under forandring. I 1853 havde den store koleraepidemi hærgnet – efter sigende startet i Nyboder. Voldene blev sløjfet i 1850'erne, så byen kunne udvides, og især i de nye brokvarterer blev der opført mange og trange lejekaserner til folk, der søgte fra landet til byerne for at få arbejde i den nye industri.

Det var også tiden for enevældens ophævelse og grundlovens indførelse, og der var tekniske landvindinger som jernbane, telegraf, gasforsyning og kommunalt trykvand.

I kunstens verden var bl.a. malerne Wilhelm Marstrand og Constantin Hansen og billedhuggeren Thorvaldsen aktive, musikken kunne være af Hartmann og Niels W. Gade, og Grundtvig og H.C. Andersen var nogle af litteraturens fremmeste stemmer.

Det var også i den periode, at de sønderjyske krige foregik og var med til at styrke den nationale selvforståelse. Dette var en del af tiden og ånden, pigeskolen blev opført i.

Nyboder – området

Det var Christian IV, der grundlagde Nyboder som 'boder', lejeboliger, til Søetatens faste mandskab. Nyboder blev anlagt som en del af det såkaldte Ny København, der opstod omkring 1630 med en udvidelse af det gamle Københavns grænser. Her blev kongens 'Nye Bådsmandsboder' anlagt – de gamle lå på Gammelholm.

Nyboder var en hel lille by i stringent, disciplineret orden – snarere en selvstændig verden knyttet til flåden end en del af hovedstaden. De første længer blev opført i 1631. 1755-57 blev der bygget nye længer mod nord, denne gang i to etager og ikke blot højere, men også dybere

end de oprindelige. Det var arkitekten Philip de Lange, der stod for dette byggeri, mens arkitekten C.F. Harsdorff i 1780-90'erne fortsatte udvidelsen mod nord og også erstattede nogle af de oprindelige længer med nye. Områdets karakter med dobbeltlænger med haver eller gårde imellem og brede, lige gader blev dog bibeholdt.

I 1850'erne flyttede flåden til Holmen. Nyboders længer var da i meget dårlig stand. Arkitekten Ferdinand Meldahl kaldte dem for nogle usle barakker og udarbejdede i 1860-70'erne flere byplanprojekter for Københavns udvidelse uden for voldene, hvor Nyboder skulle rives ned til fordel for høje karrébebyggelser. Ikke alt blev

Motiver fra Nyboder med de karakteristiske dobbeltlænger i lige rækker, de gule mure og røde tage.

dog fjernet, men på nær en enkelt overlevende længe i Sankt Pauls Gade var de oprindelige længer alle revet ned i sidste halvdel af 1800-tallet, mens længerne fra de følgende århundreder fortsat eksisterede. Nedrivningerne gav bl.a. plads til Sankt Pauls Kirke fra 1872-77, en række nye længer i karréerne mellem Olfert Fischers Gade og Haregade, i dag kaldet de 'Grå Længer' eller 'Grå Stokke' fra 1886-93 – og til Søetatens Pigeskole.

Skolens to langsgående fløje med aulaen imellem kan ses som en parafrase over de dobbelte

Nyboder-længer med en gård eller have imellem, som lå på det sted, hvor skolen blev bygget. I Borberggade blev nogle karréer solgt fra til private, og der blev bygget store boligejendomme i fem etager. De blev pudset og diskret ornamenteret i senklassicistisk stil og havde altså trods samtidigheden et ganske anderledes udtryk end pigeskolen og de 'Grå Stokke' i gule teglsten med murede detaljer.

Så sent som i 1930 var der nye planer for Nyboders nedrivning. Johannes V. Jensen støttede planerne og udtalte om Nyboder: "Hvad skåner

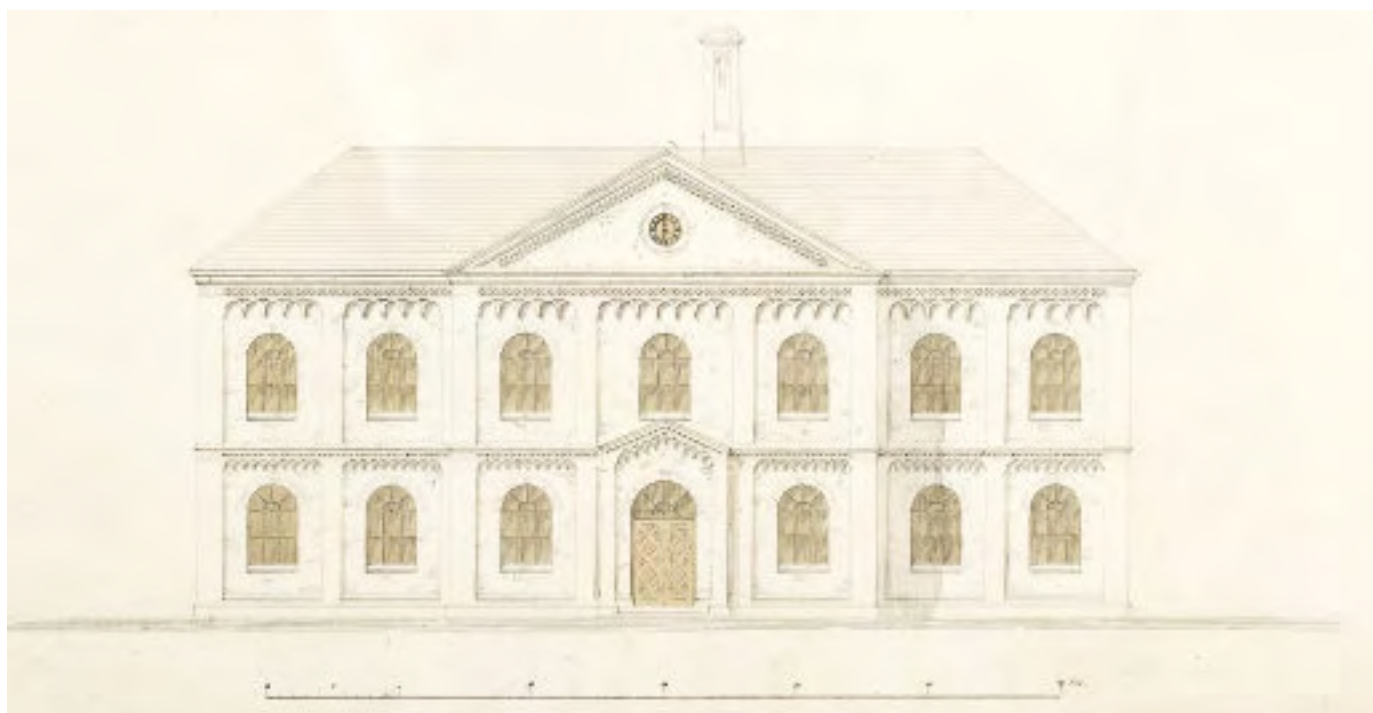
Kortene viser situationen i Nyboder i hhv. midten af 1800-tallet før de store frasalg af grunde og i 1901, hvor planen viser forslag til afgrænsning og dermed nedrivning af bydelen nord og øst for pigeskolen. I den overlevende Nyboder-plan er der reminiscenser af den oprindelige renaissancebyplan med radialgader strålende ud fra et centrum; det kan ses i matrikelskel, karréformer og et enkelt skråt gadeforløb, Gammelkvagt, der er en rest af Adelgades oprindelige forløb.

*Originaltegning
af hovedfacaden.*

man de sure, gamle, ubeboelige huse for?”, og han fortsatte med at sige, at man burde rive resten af Christian IV’s ‘slaveby’ ned! Saneringstankerne gik i sig selv igen, og længerne eksisterer fortsat med tidens skiftende ændringer. De har f.eks. ikke altid været gule, som de er i dag – de var oprindeligt hvide med rødmalede døre

og vinduer. Undersøgelser på nogle af dem har også påvist, at de vandrette fuger har været opstregede med en lys grå farve.

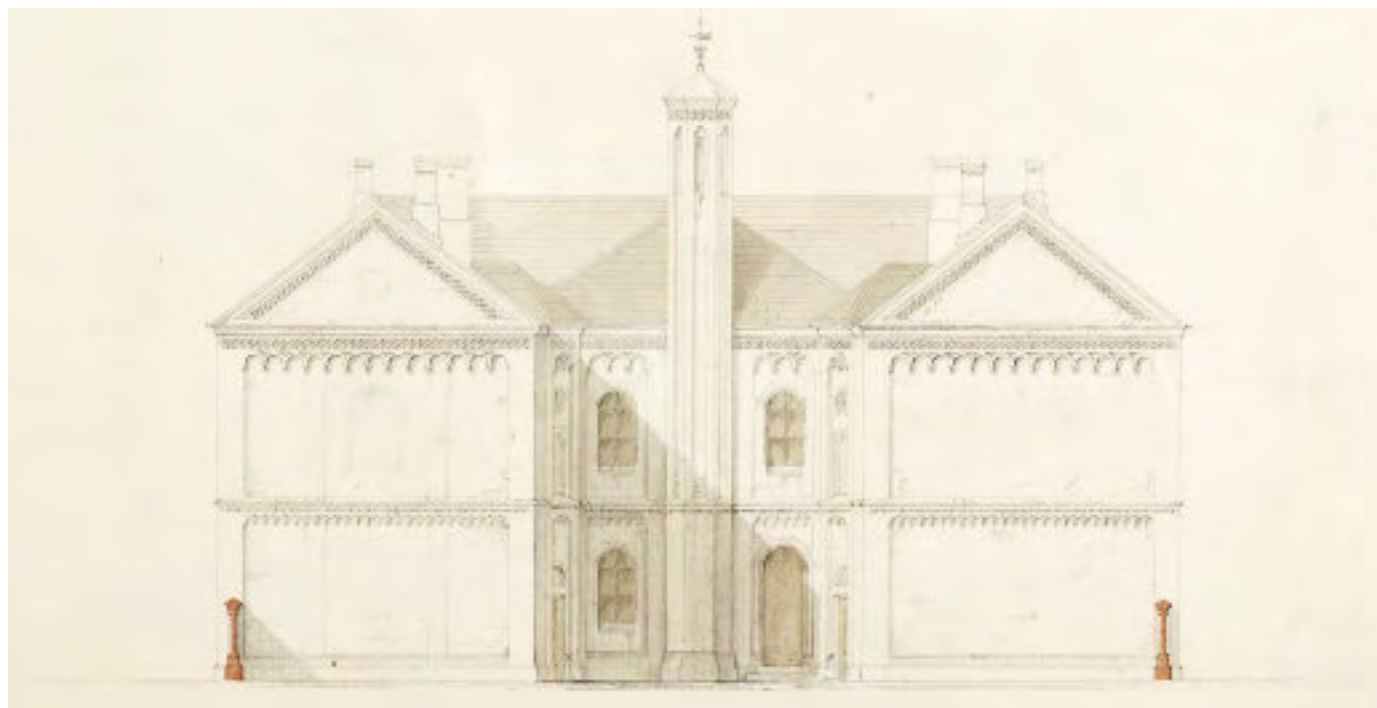
Området lige omkring pigeskolen var og er således præget af bygninger i forskellig skala og med forskelligt udtryk. Men det ‘passer’ alligevel

på en måde sammen, for skolens lange, ensartede facader har ligesom de gamle gule længer og de nyere grå en fast rytme i inddelingen af facaderne og i vinduernes placering. Det gør gaderummene harmoniske, selv om bygningerne er forskellige.

Mod Borberggade er skolen trukket tilbage på grunden, så der opstår en forgård, 'Lege Pladsen', der er omgivet af en mur. Det giver bygningen en grad af monumentalitet og utilnærmelighed, der samtidig vækker til nysgerrighed: hvad sker der mon derinde?

Originaltegning af bagfacaden mod vest med trappetårne og ventilationstårn.

Bygningen

Når man træder gennem hovedporten mod Borgergade, får man den fornemste ankomst. Fra forgården præsenterer bygningen sig ganske ståtligt. Facaden rejser sig markant og udstråler ro og soliditet pga. de store murflader, den regelmæssige facadeinddeling og det fremskudte midterparti, der desuden er markeret med en trekantfronton – alt er strengt symmetrisk. På de oprindelige tegninger er porten placeret præcis midt for hoveddøren og har på den måde understreget symmetrien yderligere. Der har tidligere også været en portåbning mod Gernersgade bag bygningen, men den er i dag muret til. Mod Haregade skærmede et plankeværk mod gaden.

I hjørnet ved Borgergade og Gernersgade lå en portnerbolig. Det var formodentlig her, den før-

ste portner, Hans Hansen, skulle bo med sin familie. Forholdene var dog ikke særlig gode og var blandt de problemer, som skolen påpegede til Marineministeriet umiddelbart efter indvielsen. Portnerboligen blev simpelt hen anset for at være uegnet som bolig pga. mørke og fugt, så portnerfamilien blev flyttet til et andet sted, og portnerboligen skulle herefter blot bruges til opbevaring og hensættelse af diverse materialer. I et brev fra Marineministeriet i juli 1859 fremgår det, at portneren kunne bo foreløbigt i pige-skolebygningen, og at han, mens han boede der, havde fri brændsel fra skolens forråd. En del af hans løn var i øvrigt fri bolig.

Både skolen, portnerboligen og muren er opført af gule teglsten, og denne fælles brug af materiale giver bebyggelsen et stærkt helhedspræg.

Hovedbygningens facader er hele vejen rundt rigt bearbejdet – de er opdelt i felter omkring vinduerne med liséner, gesimser og friser. Friserne er mindre og tættere i underetagen. I overetagen er de større og af murede rundbuer. Både hoveddør og vinduer afsluttes af rundbuer og har indfatninger i formsten, ligesom der er anvendt formsten i kordongesimsen, i overgangen mellem sokkel og mur og under sålbænkene af skifer. Både taggesimsen og trekantfrontonens gesimser består af flere led ligeledes med formsten.

*Modsatte side:
Hovedbygningen set fra
Borgergade gennem port-
åbningen.*

I midten af trekantfrontonen sidder i dag et rundt vindue af støbejern; på én af de gamle tegninger af bygningen er der et ur i stedet for et vindue, og i kilderne er det nævnt, at uret er købt hos urmager Petersens enke for 21 rigsdaler – så et ur har der nok været, så pigerne kunne holde øje med tiden.

Skolens bageste del, facaden mod vest, vendte ud mod en gård, hvor der var en række brændeskure og et vaskehus. Facaden var domineret af to trappetårne og et højt, slankt ventilationstårn med en vindfløj i toppen. Varmen fra det sindrige varmesystem skulle jo ud et sted, og hvorfor ikke sørge standsmæssigt for det!

Facaden fik de samme dekorative elementer som de øvrige facader, og herudover blev der indmuret seks relieffer, kopier af nogle af billedhuggeren Thorvaldsens arbejder: øverst i trappetårnene medaljonerne 'Årstiderne' fra 1836 med 'Barndom – forår', 'Ungdom – sommer', 'Manddom – efterår' og 'Alderdom – vinter' og i felterne over dørene, dørstykkerne, 'Amor kærtegner hunden' og 'Amor virker et net'. Det var almindeligt på den tid at bruge sådanne kopier, men Seidelin har måske haft en særlig interesse for det: han var nemlig involveret i arbejdet med opførelsen af Thorvaldsens museum i 1840'rne.

Livet på skolen

Pigebørnene i den nye skole skulle lære nyttigt håndarbejde, og de har også haft mere boglige fag. Fra 1861 havde de også gymnastik.

På nogle af de ældste skitser kan man se, at klasseværelserne kaldes systue, spindestue og læsestue. Der var også drengeskoler i Nyboder på den tid, og selv om der også for drengene var timer i praktiske fag som skomageri og drejeri, så var der mere vægt på de boglige færdigheder her. Pigeskolen fik dog ved kongelig bevilling et beløb til rådighed til indkøb af bøger, skrivematerialer m.m.

Pigeskolen var beregnet til 450 piger i alderen 6-14 år. Der må have været et sandt leben i aulaen imellem timerne – det rum, som 'Fædrelandet' nedsættende havde kaldt et "Dandselocale med Aftrædelsesværelser". Men mon ikke pigerne har nydt det smukke rum, der så afgjort er bygningens hovedrum. Trods tidens kritik må rummet med sit væld af bygningsdetaljer og sin himmelstræbende højde have vækket til begejstring.

Aulaen er dobbelthøj og fornemt udstyret med gallerigang på 1. sal og tagkonstruktion i udskåret træ. Det har sandsynligvis været håndværkere fra orlogsværftet, der har udført de detaljerede snedkerarbejder med blad- og blomsterdekorationer og rette og slyngede bånd. Det ses både på gallerigangens træværk, i tagværket og i dørene, der fører til rummene omkring aulaen.

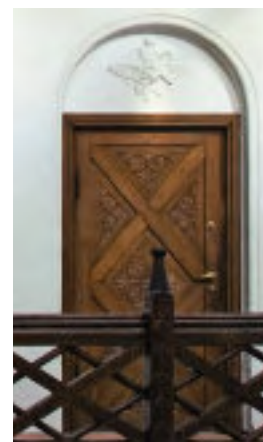
Murværket er ligesom udenfor inddelt i felter af en række pilastre og afsluttes med murede buerfriser. Aulaens vægge har dermed et tydeligt slægtskab med ydermurene og er en slags 'indvendigt uderum'. Oprindeligt var væggene i aulaen i blank mur med mønstermuring af sten i gule og grå nuancer. Væggene har i dag fået en overfladebehandling og er hvide. Hvornår det er sket, vides ikke, men på fotografier fra 1930'erne er murene stadig blanke.

Bygningens materialer og udsmykning er typisk for historicismen. Stilretningen er kendetegnet ved en forkærlighed for historiske referencer, hvor bygningsdele og detaljer har inspiration i f.eks. middelalderens eller renaissanceens formsprog – ikke som tro kopier, men tolket og sammensat frit; enten helt konsekvent, så en bygning f.eks. var rent 'nygotisk', eller med stiltræk fra flere perioder i én og samme bygning.

Det kunne være udsmykninger fra nordisk mytologi og vikingetid, middelalderornamentik som spidsbuer, masværk og rosetter eller renaissance-detaler som rundbuefriser. Referencerne blev også dyrket i valget af materialer, og der blev bygget gedigent med fokus på godt håndværk og gode, velkendte materialer som træ og mursten.

Over nogle af dørene i aulaen er der relieffer af Thorvaldsen lige som på de to trappetårne. Flere af reliefferne går igen, f.eks. ses 'Årstiderne' igen i stueetagen sammen med to relieffer 'Kristus velsigner børnene' og 'Marie med Jesusbarnet og Johannes', begge fra 1806-07.

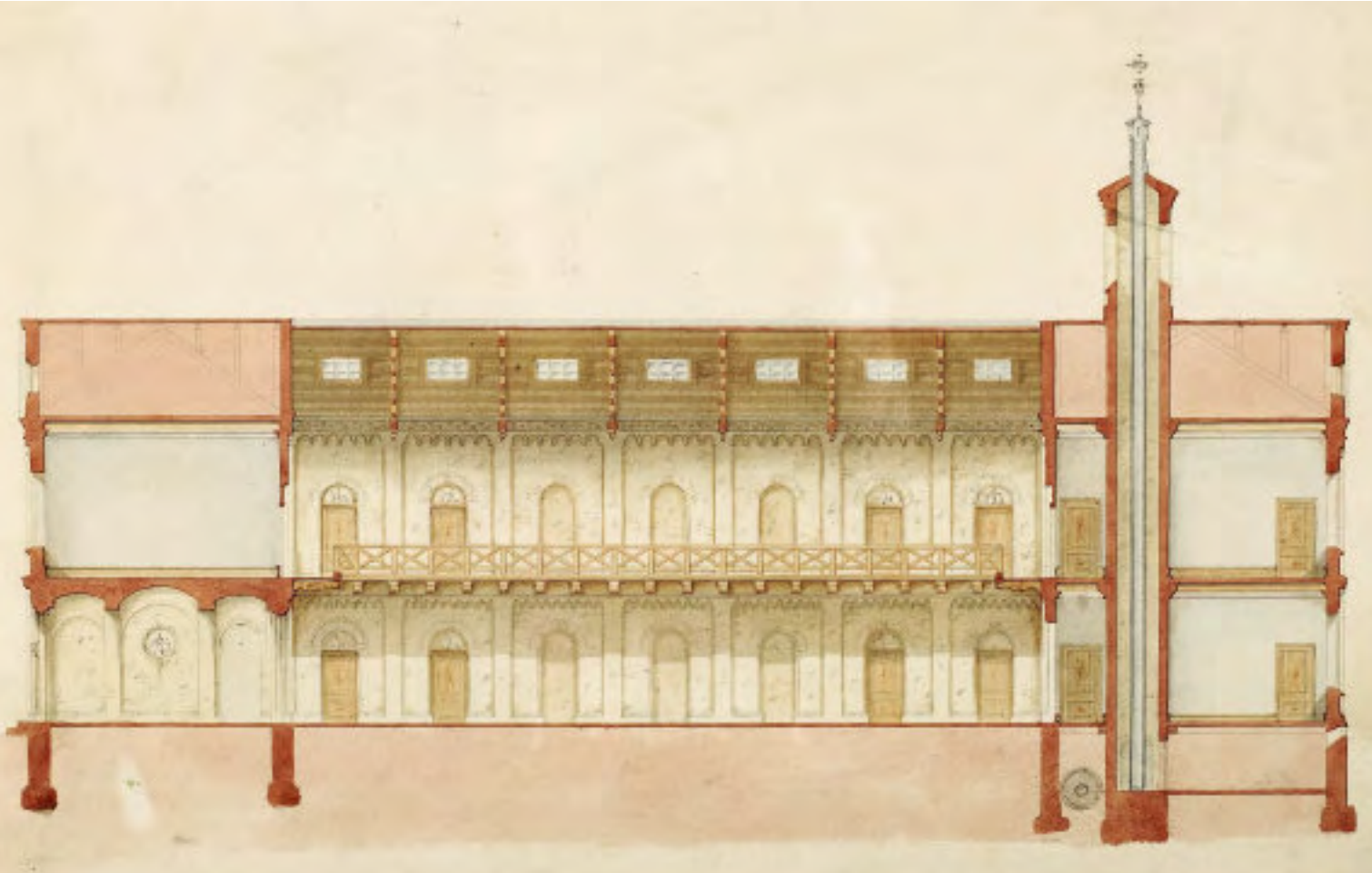
På 1. sal er det oftest relieffer med små engle, 'Tre syngende engle' og 'Tre spillende engle' fra

Øverst:
Originaltegning af dør med dørstykke med relief af Thorvaldsen.

Nederst:
En dør i dag.

Aulaen med det oprindelige blanke murværk med mønstermuring.

Originaltegning: Længdesnit igennem vestibule, aula og ventilationstårn. Over dørene i aulaen findes en række relieffer af Thorvaldsen.

1833, der er anvendt. Reliefferne findes både mod aulaen og inde i nogle af rummene.

Thorvaldsens relieffer er et klassicistisk indslag i skolens formsprog, der ellers er præget af stiltræk fra middelalder og renaissance.

I den vestlige ende af aulaen er der på begge etager en halvcirkulær niche. Her var der en drikkekumme, som pigerne kunne bruge.

Rummene omkring aulaen var som nævnt skolestuer; 4 på hver etage. Lærerboligerne havde

adgang direkte til aulaen, men lå ellers mest i den bageste del af bygningen. Lærerne brugte trappetårnene som adgang til deres boliger.

I den anden ende af bygningen – den mod Borgergade – var der på 1. sal udover skolestuerne et 'Inspections-Værelse', mens det var her, man i stueetagen kom ind via hoveddøren til indgangen eller 'vestibulen', som Seidelin kaldte den på nogle af de gamle tegninger.

Vestibulen er også et meget karakteristisk rum – ikke bare visuelt. Rummets tre murede hvælve giver nemlig ikke kun arkitektoniske, men også

akustiske oplevelser afhængigt af, hvor i rummet man står. Også her er væggene inddelt i rundbuede, mønstermurede felter af grå og gule teglsten som i aulaen. Fra vestibulen har man adgang til aulaen via en stor, tofløjet trædør. Den har udskæringer som de øvrige døre med blomster og ranker. Forskellen mellem vestibulens forholdsvis snævre og lave rum og aulaen forstærker indtrykket af aulaens storladne åbenhed.

På hver side af vestibulen kunne man oprindeligt gå ovenpå via to hovedtrapper – eller nedenunder til en lille kælder, hvor varmeanlægget lå. I

dag er der kun én trappe bevaret, den søndre. Hvornår den nordre er fjernet, vides ikke.

Også i trapperummet er og var der arkitektoniske oplevelser. Rummets højde virker overvældende, fordi rummet ikke er hverken særlig bredt eller dybt. Igen består væggene af mønstermurværk i grå og gule sten mellem en række pilastre, og der er herudover forskellige friser og flere kopier af Thorvaldsen-relieffer.

Loftet har synlige, profilerede bjælker med brædder ovenpå, og er i dag det mest 'oprindeli-

Originaltegning: Tværsnit igennem skolestuer og aula. I nichen i stueetagen ses en drikkekumme. Snittet viser bygningens tre parallelle tage.

*Øverst til venstre:
Thorvaldsens relief "Dagen"
fra 1815.*

*Øverst til højre:
Det gotiske motiv firpasset
fra trappens balusterværk.*

*Nederst til venstre:
Detalje af rundbuefrise på
1. sal i aulaen.*

*Nederst til højre:
Træudskæring fra tagkon-
struktion.*

Bernhard Seidelins virke som arkitekt er tydeligt præget af tidens foretrukne udtryk i arkitekturen: historicismen. Han har da også haft det bedste udgangspunkt, da han i løbet af uddannelsen var elev af arkitekterne G.F. Hetsch og Gottlieb Bindesbøll, der var tidens toneangivende arkitekter. Her studerede også J.D. Herholdt, der ligesom Hetsch og Bindesbøll er gået over i arkitekturhistorien som kendte og vigtige eksponenter for tidens arkitektur.

Til forskel fra klassicismens karakteristiske pudsede facader ønskede man at tydeliggøre materialerne og deres egenskaber, og der opstod en forkærlighed for bygninger opført i blank mur, dvs. i teglsten uden overfladebehandling. Det gav plads til en stor rigdom i murværket med brug af formsten og mønstermuring. Håndværk og stiltræk var idealer fra svundne tider – både fra Danmarks egen fortid og med inspiration fra udlandet, som på Thorvaldsens Museum, der blev indviet i 1848, og som Seidelin havde deltaget i arbejdet med at opføre; her stammer inspirationen fra den antikke arkitektur i Ægypten og Rom.

Nye stilretninger opstår af mange grunde, f.eks. som en reaktion på den foregående periodes arkitektur og som et produkt af den generelle samfundsudvikling. I 1800-tallet vandt tanken om nationalstaten frem bl.a. på baggrund af oplysningstidens samfundsideer og den franske revolution, og det blev derfor anset som vigtigt at understrege en særlig national karakter. Dette udviklede sig tydeligere frem til tiden omkring 1900, hvor man taler om 'nationalromantikken' som en stilretning.

Alle disse strømninger ses i Bernhard Seidelins forskellige bygninger. Rådhuset i Helsingør blev meget konsekvent opført som en 'middelalderbygning' med genanvendelse af gamle munkesten og flittig brug af gotiske stilelementer som trappegavl, pinakler og ribbehvælv. Gadefacaden var asymmetrisk og dermed anderledes end tidens andre typiske middelalderpasticher, der var symmetriske. Også i Albani Bryggeriet indgår gotiske elementer som trappegavle samt rundbuemotivet, der findes i både den romanske periode og i renæssancen.

Rådhuset i Helsingør.

Vestibule med kik til aula.

ge' rum i bygningen. Trappen har trin af granit og balusterværk med det gotiske motiv firpasset. Balustrene er støbte og ikke hugget i sandsten, som man kunne tro.

Forskellige typer cement var 'det nye' byggemateriale på den tid, og man brugte det bl.a. til at gengive former og bygningsdetaljer, som tidligere tider havde skabt i sandsten.

På trappens mægler har der ifølge tegningerne stået en kandelaber eller en statue; i dag er de afsluttet af en stenkugle med en diameter på knap 13 cm. Det antyder, at der kan være tale om 2 punds-kanonkugler, som blev anvendt frem til 1600-tallet. Dem har der ligget mange af på Holmen, og man har måske taget nogle stykker til udsmykning på trappen. Det var under den ene trappe, at de oprindelige, udskældte latriner lå.

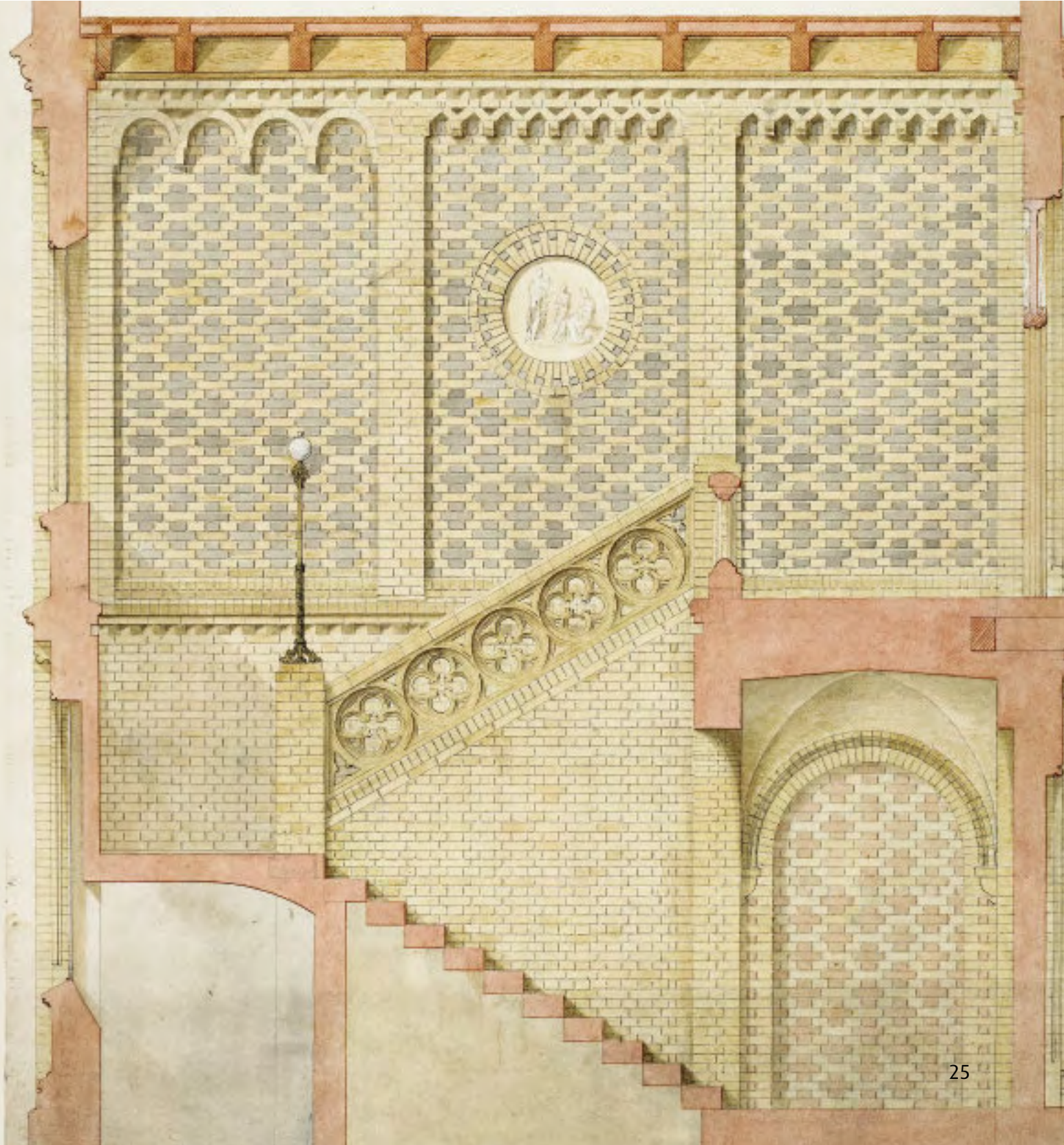
I 1866 blev skoleordningen for orlogsværftets ansatte ophævet som en del af en ændring af mandskabets løn – skolegang havde tidligere været gratis for deres børn som en del af lønnen.

De børn, der allerede gik i Nyboders skoler, kunne fortsætte, mens nye børn blev henvist til kommunens skoler.

*Modsatte side:
Originaltegning:
Snit i trapperum.*

Søetatens Pigeskole blev nedlagt i 1869 og nåede kun at eksistere i ti år. Den kom ikke til at stå tom, men i stedet for de spæde pigestemmer skulle murene nu lytte til en helt anden røst!

Søofficersskolen

1869-1903

“Som en moderne Jomsborg midt i Orlogsflådens Lilleputby, Nyboder, ligger Kadetskolen. Det er ikke nogen imponerende Bygning, hverken hvad Stil eller Størrelse angår ...”. Til gengæld er der næppe noget sted, der giver “... større Ærefrygt og hemmelig Gysen end Kadetskolen opvækker hos de usalige Sømandsaspiranter, der første Gang glider ind af Hjørnedøren ud til Borgergade for at gennemgaa Adgangseksamens Ildprøve.”

I 1869 blev den tidligere pigeskole indtaget af en ganske anden flok elever, da den blev omdannet til Søofficersskole. Og som citaterne her afslører, så var det stadig ikke ligefrem beundring for arkitekturen i “det gule Hus med de omgivende høje, tavse og grimme Mure ...”, der blev givet udtryk for – her fra en af skolens tidligere elever, Walter Christmas, der i sine erindringer har skrevet om livet på skolen, hvor han indtrådte som kadetaspirant i 1878.

Nyboder – området

I pigeskolens tid har skolen måske haft en større naturlig sammenhæng med Nyboder – det var trods alt familiernes egne børn, der gik der. I tiden som Søofficersskole så omverdenen lidt anderledes på stedet. Selv om skolen hørte under Søetaten, så hørte den alligevel ikke rigtig til, for

mange af kadetterne kom jo ‘udefra’ og fra bedre stillede kår fra borgerskab og adel – skolen blev da også i den særlige Nyboder-jargon, der herskede, kaldt ‘Snobbeakademiet’! Flere af eleverne på skolen boede dog i perioder i Nyboder, fordi det var almindeligt at udleje værelser til de kadetter, der ikke boede fast på skolen. Nyboders beboere – i hvert fald den yngre del af dem – havde deres helt eget syn på skolen: “På den modsatte side af Haregade er en række kastanietræer, bag træerne en mur, og bag denne mur ligger Søofficersskolen eller, som den almindeligvis kaldes, Kadetskolen. Den hører ikke med til Nyboder, ikke sådan da.” Den er “... helt anderledes, med sine tre etager og grågule mure, og så de vinduer. De er næsten dobbelt så høje som vinduerne i Nyboder, og så med en mængde små ruder i. Den tror selv, at den er så fornem med de vinduer!”

Modstående side: Hovedtrapperummet set mod vest.

*En gruppe af kadetter.
Den senere kong Frederik
den 9. er nr. 3 øverst fra
venstre.*

Sådan berettes det af forfatteren Vilhelm Gross, der fortæller videre om nogle drenges leg i Haregade i 1890'erne. Mens skolen stod tom, da kadetterne var på det årlige togt med kadetski-bet, 'kom de til' at baldre nogle af de mange ruder i skolens vinduer med slangebøsser og 'lokkepropper', som gav et helt andet og 'ganske

fikst' resultat end sten, når man ramte ruden med dem og fik "... en rude, som ser så sjov ud. Næsten midt i ruden er ligesom en lille sol med stråler ud til siden, og midt i denne sol er et rundt hul." Det var så fantastisk, at drengene måtte blive ved med at prøve, og pludselig var der omkring 20 huller i ruderne!

Før Søofficersskolen flyttede til den tidligere pigeskole i Nyboder har den haft til huse forskellige steder i København fra det første "Søe-Cadet-Compagni" på Gammelholm, der blev indstiftet i 1701. Helt fra starten har undervisningen foregået på dansk, og det var det første sted i Danmark, at det skete.

I 1728 flyttede Søkadetakademiet sammen med Landkadetakademiet til den nuværende Østre Landsret på hjørnet af Bredgade og Fredericiagade. Hvor kadetterne tidligere måtte indlogere sig privat, havde de nu mulighed for indkaser-ning. I 1788 flyttede Søkadetakademiet til Brockdorffs Palæ på Amalienborg. Slaget på Rheden i 1801, bombardementet i 1807 og diverse krige havde naturligt nok betydning for akademiet, der havde skiftende antal ansøgere og elever.

Akademiet ønskede at uddanne kadetterne til tidens fremmeste unge mænd. Det ses bl.a. af de fag, der indgik i uddannelsen, hvor ikke kun tekniske fag, men også fag som dans og de 'skønne videnskaber' indgik. Skolens skiftende chefer plejede omgang med tidens førende skønånder – f.eks. kom Oehlenschläger, Weyse, Johanne Louise Heiberg og H.C. Andersen privat hos chefen for akademiet, og kongen besøgte det jævnligt på inspektion. I 1823 flyttede akademiet til den nuværende Bredgade 76.

Med grundlovens indførelse i 1849 var det ikke længere kongen, men rigsdagen, der bestemte over akademiet. Det førte til en betænkning og senere flere resolutioner om sko-

len bl.a. om aldersgrænser og længden på uddannelsen. 1860-69 var en nedgangsperiode for akademiet, og bl.a. nye lokaler blev drøftet. I 1865 flyttede man således til Christiansholm i en del af Søartilleriets gamle kontorbygning, og man solgte lokalerne i Bredgade for den halve pris af, hvad rigsrådets finansudvalg havde vurderet den til. Det var dårlige tider – både økonomisk, bygningsmæssigt og i forhold til elever. Ovenpå krigen i 1864 var fremtiden for forsvaret uvis, og færre meldte sig som kadetaspiranter.

I 1869 blev Søofficersskolen etableret og en ny søværnslov fastlagde opdeling i klasser, undervisningsplaner osv. Skolen blev henlagt direkte under Marineministeriet, og der skulle være fri undervisning og delvis fri mundering – alle uanset kår skulle stadig have mulighed for at studere. Lokalerne på Christiansholm blev fraflyttet, og skolen flyttede til Nyboder, hvor både købet af grunden og omdannelsen af pigeskolen kostede en del penge.

Hele skolens liv har der været lagt stor vægt på fædrelands-kærlighed, lydighed og disciplin. Et motto fra en af skolens chefer, Sneedorf, var: "Intet Søkadet akademi – ingen Søetat; ingen Søetat – intet Danmark" og fra en af morgenbønnerne: "Kundskab uden Dyd er intet værd, men Dyd uden Kundskab er for lidet for den, der vil tjene under Danmarks Flag!"

Skolen nød anseelse både i ind- og udland, og flere unge mænd fra både danske og udenlandske kongehuse fik deres uddannelse der, bl.a. fra Grækenland og Siam.

Skolens nordfacade set fra Haregade.

Skolen var dog ikke helt tom, for portnerparret Jørgensen var der og havde travlt med at gøre alting klar, til kadetterne kom tilbage fra sejladsen og skulle begynde vinterhalvårets undervisning på land. Fru Jørgensen opdagede under rengøringen hullerne i ruderne og hentede straks sin mand, der modvilligt måtte gå til politiet – til Nyboders eget politi, forstås, for Nyboder havde udover bl.a. eget social- og sundhedsvæsen også eget politi.

Som så ofte tog politiet ikke særlig notits af hændelsen og fandt det mest bekvemt at fastslå, at det sandsynligvis var begået af lømler fra Adelgade og Borgergade – og dermed ikke hørte under Nyboders politis virkefelt. Freden varede dog ikke længe, for dagen efter kunne man i en lille avis under overskriften “Attentat mod Søofficersskolen i Nyboder” læse en beretning om pistolskud og høre udtalelser fra folk, der havde hørt knald fra skydevåben. Det brød Nyboders kommandant sig ikke om – ‘Byen’ skulle ikke blande sig i Nyboders anliggender!

Ja, Nyboder var i sandhed en ‘by i byen’, og kom man ‘fra Byen a’, så hørte man ikke rigtig til – portneren kom helt ude fra Nørrebro og var ligesom Kadetskolen altså ikke rigtig en del af Nyboder.

‘Byen’ kiggede på Nyboder som et særligt sted – en verden i sig selv. Udover at have egen administration havde Nyboder også sin egen dialekt, der delvis var afledt af mændenes erhverv i flåden: at spise hed således at skaffe, og bestik hed skaffegrej.

Selve navnet Nyboder skulle også udtales særligt: med tryk på 1. stavelse og som Nybo’r.

Nyboder figurerede adskillige gange i litteraturen i midten af 1800-tallet, bl.a. hos Hostrup, Hertz, Kierkegaard og hos H.C. Andersen i eventyret om Hyldemor.

Det var i tiden omkring de sønderjyske krige og grundlovens vedtagelse, og nationalfølelsen var enorm. Nyboders folk blev brugt som symbol på strømningerne i tiden og blev skildret som trofaste, brave og retsindige personer – nøjsomme men tilfredse.

Nyboders inddragelse i resten af København på denne tid har sikkert også forstærket interessen for dette sted, der var blevet til en lidt eksotisk enklave i København. De faktiske forhold var nu nok ikke helt så idylliske. Der var knaphed på både penge og plads.

Bygningen

Skolebygningen så i det væsentlige ud som i pigeskolens tid. Dog måtte der foretages en række om- og tilbygninger, for at skolen kunne opfylde sin nye mission som Søofficersskole. Forholdene var ikke helt optimale, mente mange. Skolen lå ikke frit nok, og der var ikke plads til boliger for chefen og den næstkommanderende – de måtte huses andetsteds i Nyboder.

Først i starten af 1890'erne blev der indrettet særlige boliger i de nye 'Grå Stokke' i forlængelse af skolen – til chefen i Gernerisgade 24 og til den næstkommanderende og en skoleofficer i Haregade 34 og 35.

'Tidsskrift for Søvæsen' skrev i 1869 om skolens nye bygning i Nyboder, at det ikke var det aller mest heldige valg. Et var beliggenheden – "... der er dem, der mene, at Nyboder ikke er noget sundt Kvarteer, og at Søofficersskolen helst maatte være mindre overgloet ...". Men det værste var selve bygningen, hvor der ikke var plads til boliger til de øverstbefalende. Man mente, at dette gav en fornemmelse af noget interimistisk, selv om der var sørget godt for eleverne. Hvis skolens organisation ville opnå at vinde fasthed, så kunne man udbedre pladsmangelen ved at bygge en etage mere på.

I 1880 blev en ny søværnslov vedtaget, og det betød en række ændringer for skolen – i indhold såvel som for bygningen. Antallet af kadetter skulle være 24 eller 36, og alle skulle være indkasererede. Det betød, at skolen måtte udvides. Der blev udarbejdet to forskellige forslag til hhv. 24 og 30 kadetter. Forslagene opererede dog ikke med en ekstra etage. Bag forslagene stod arkitekt Olaf Schmidt, der også var arkitekt for de 'Grå Stokke', der blev opført over en årrække i den samme periode.

Ombygningsarbejdet blev påbegyndt i 1882 efter ansøgning fra kaptajn Keyser, der var bestyrer af Søværnets Bygningsvæsen, om tilfaldelse til "Forandringer og Tilbygning til Søofficersskolen". Han søgte bl.a. om "... mellem de tvende Sidefløie mod vest at opføre en fløi af samme Høide som den øvrige Bygning, hvilken forbindes med Sidefløien, idet en del af Facademuren nedrives ...", og der blev indlagt jerndragere som forstærkning af konstruktionen.

Udover undervisningsrum og bibliotek indeholdt skolebygningen på den tid laboratorium og instrumentværrelser og "Takkelbrædt" (hvor kadetterne lærte om takkelage og tilrigning), og der var andre nyttige rum som støvlepudsningsrum, våbenkammer og knivslibningsrum.

Ved tilbygningen i 1882 opstod en lille lysgård. Man måtte anmode om særlig tilladelse til ombygningen, pga. gårdens lille størrelse og de indadvendte hjørner, som opstod ved trappetårnene. Via lysgården var der gennemgang til gymnastiksalen. På trappetårnene ses nogle af Thorvaldsens relieffer.

*Før ombygningen i 1882
blev skolen målt op.
Tegningerne her viser,
hvordan skolen så ud før
ombygningen.*

*Modsatte side: Gernerisgade i
1890'erne. Masten, kadetter-
ne kunne øve sig i, ses i går-
den bag skolen.*

På 1. sal var der sovesale (med styrtebad) til kadetter. Adgangen hertil gik gennem den vagthavendes rum, så der var styr på, hvem der kom og gik. Herudover var der opholdsværelser/forsamlingsrum til kadetterne og lejligheder til et par underofficerer (subalterne officerer). I stueetagen ved siden af køkkenet til 'Oeconomen's lejlighed; han stod for bespisningen af kadetterne, og spisesalen lå ligeledes i stueetagen. Der skulle herudover indrettes en ny lejlighed til portneren inde i hovedbygningen. Lejligheden havde 3 værelser og lå i stueetagen i bygningens bageste del. Den afløste en mindre lejlighed samme sted, der lå ved siden af et snedkerværksted.

Portneren i 1880'erne hed Andersen. Han var også fyrmester og havde en bitjeneste som vintapper for officererne – vintønderne stod i kælderen. Han og 'madammen', der vaskede og gjorde rent, var vellidte.

Portnerboligen på hjørnet af Gernersgade og Borbergade var muligvis aldrig i brug som bolig for portnerfamilien – måske fordi den som før nævnt ikke var egnet til menneskebolig. Den havde oprindeligt afvalmet tag, høj skorsten og indgang i smigfaget direkte fra gaden, hvor man stadig kan se en trappesten og sporene efter tilmuringen. På tegninger fra 1882 benævnes den "Oppasserhus".

Søofficersskolen lå oprindeligt mellem gaderne Borbergade, Haregade og Kamelgade. Det gjorde den ikke i hele sin tid som Søofficersskole – ikke fordi, den blev flyttet, men fordi Kamelgade i 1893 skiftede navn til Gernersgade. Bygningen har således haft adressen Gernersgade 20. Gadenavnene i Nyboder havde oprindeligt plantenaavne vest for Adelgade og dyrenavne øst for. Et par gader havde også navne fra mineralriget. Bag navneændringerne stod bl.a. 'vejviserens fader', stadsingeniør Krak. Han mente, at der var for stor overflodighed af gadenavne. Nogle af de nye gadenavne havde til formål at hædre nogle af fædrelandets agtværdige personer ved at opkalde gadenavnene efter dem. Således blev Kamelgade til Gernersgade efter kommandørkaptajn Henrik Gerner (1741-1787), der også var flådens højt ansatte fabrikmester. Tilsvarende blev Leopardlængen, Elefantgade og Tulipangade til Suensonsgade efter viceadmiral Edouard Suenson, der var chef for Søkadetkorpset fra 1851-1863 og for kadetskibet indtil 1862. I 1889 blev et monument for ham afsløret i Nyboder. En Søofficersskole omgivet af navnene på nationens søhelte – intet kunne vel være mere passende!

Forslag til ombygning af skolen, så den kunne huse flere kadetter. Tegningerne viser den nye bagfacade og et snit igennem den nye tilbygning, 1882.

Ved udvidelsen anmodede man om en række dispensationer, hvori der nævnes adgang til én trappe, der var brandfri som bygningens øvrige 3 trapper. Det tyder da på, at der på dette tidspunkt har været 4 trapper og dermed stadig 2 hovedtrapper. Ved den nye tilbygning fremkom den lille lysgård, og man anmodede om særlig tilladelse i forhold til gårdens lille størrelse og de indadgående hjørner, som opstod ved trappetårnene. Via lysgården var der gennemgang til gymnastiksalen.

Ansøgningen er fra 25. maj 1882, hvor kadetterne kort forinden var stukket til søs på kadetskibet. Marineministeriet bad da også om at fremskynde sagen, så ombygningerne kunne udføres, mens kadetterne var på togt. I korrespondancen med stadskonduktøren, der var blevet anmodet om en

opmåling af Søofficersskolens grund og bygning, blev det anført, at en sådan "... upaatvivlelig er overflødig i dette tilfælde", da "... Søofficersskolen ikke er nogen særlig Ejendom men udgjør en Del af Nyboders Grund ...". Det vil sige, at stadskonduktøren anså det for at være et 'internt anliggende' for Nyboder i forhold til tilladte byggeplaner og størrelsen af bebyggede arealer.

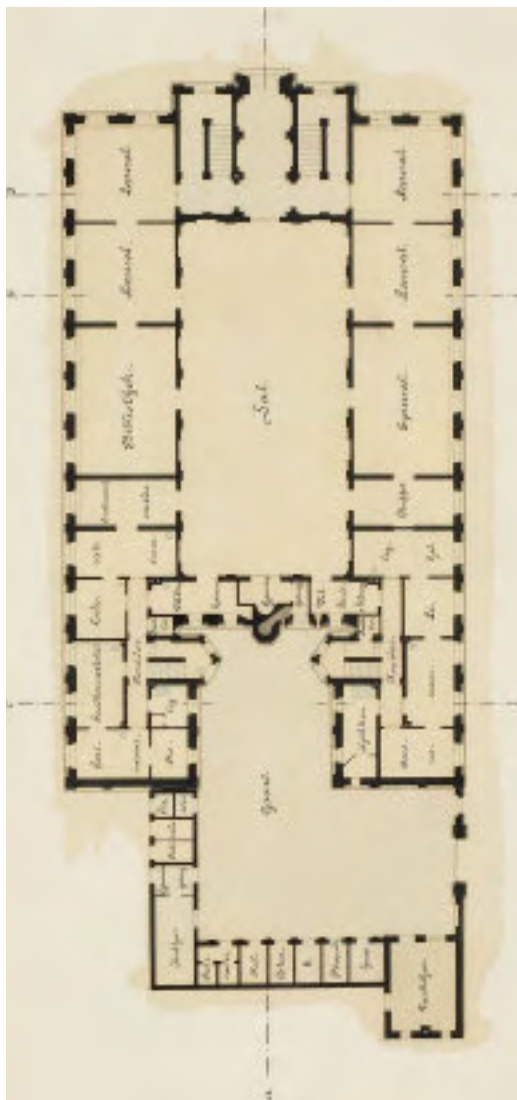
Tilladelsen til arbejderne blev givet 17. juni af Københavns Bygningscommission med henvisning til dispensation bevilget af Justitsministeriet. Af det medfølgende tegningsmateriale kan man se, at Gernersegade stadig hed Kamelgade, at portnerlogen i hjørnet var der, at der var to porte fra Borgergade ind til gården, der blev betegnet som haveanlæg. Mod vest var der øvelsesplads, der var adskilt fra hovedbygningen ved

udhuse til brænde, kul og koks, latriner, snedkerværksted og vaskehus. Portåbningen mod Gernersgade til gårdspladsen var der stadig, og grunden var udvidet mod Haregade og afsluttet mod denne af plankeværk eller hegn, men ikke mur som langs de øvrige gader.

Bygningen havde oprindeligt vinduer af støbejern med jernets mørke farve. Det vides ikke, hvornår de blev udskiftet til de nuværende trævinduer, men sandsynligvis i samme periode. Fotografier fra 1889 viser stadig jernvinduerne i facaden. Farveafdækninger har afsløret, at trævinduerne oprindeligt var malet i en mørk farve, mens de i en meget lang periode derefter har været hvide. Enkelte af de originale jernvinduer findes stadig i lysgården.

Nye bygningsundersøgelser tyder endvidere på, at facaderne engang har været kalket gule –

måske som en reaktion på kritikken om de grå facader og et forsøg på at tilnærme sig Nyborders på den tid fremherskende gule farve. Også tilbygningen fra 1882 har spor af den gule farve.

Til venstre: Stueplanen efter ombygningen med tilføjelserne markeret med rødt.

Til højre: Stueplanen før ombygningen. Med den nye tilbygning opstod den lille lysgård. Nord mod venstre.

Sophus Bauditz, der 1888-1893 var lærer i dansk sprog og litteratur ved Søofficersskolen, har med andægtighed i en roman fra 1901 beskrevet adgangsprøverne og ansøgeren Pouls oplevelse af bygningen således: "Da det høitidelige Øieblik kom, da Poul næste morgen gik ind ad Søofficersskolens Port og passerede den maritime Skildvagt i Gaarden, var det med et Udtryk af overlegen Freidighed, som om det ikke kom ham ved, men Hjertet sad ham i Halsen, og da han traadte ind ad Døren og stod i Vestibulen, bankede hans Hjerter stærkere, end da han som Lærling første Gang stod til Rors. Med Huen i Haanden traadte han ind i den store, eiendommeligt stilfulde Gymnastiksal, der indtager hele Bygningens Midte, og hvorfra der er Indgang til alle Rummene i Stueetagen; foroven løber et Galleri af udskaaret Træværk, og derfra er Indgang til første Sals Rum. Han og en anden Adgangsgast havde foreløbig god Tid til at se sig om. Galionsfiguren af gamle "Heimdal", der var med ved Helgoland, kneiste i Baggrunden af Salen, og oppe paa Galleriet, hvor i Øieblikket den vagthavende Kvarterchef, som sad og skrev en Rapport, var det eneste Levende, straaled i Guld og Farver danske Søheltes Vaabenskjolde lige fra Absalon til Suenson."

Poul bestod adgangsprøverne og kom med på det første togt, der også skulle bestå, inden man kunne blive rigtig kadet. Bauditz skriver videre: "Efter Togtets afslutning kom Udnævnelsen til Cadet, og nu var han altsaa caserneret på Søofficersskolen, hvorfra han i Begyndelsen havde nok at fortælle ...: om Sovesalen, om Cadetternes Forsamlingsværelse med Billardet og Bogsamlingen, om Chefens Værelse, som man aldrig nærmede sig uden en vis Ængstelse ...".

Livet på skolen

For at blive kadet skulle man bestå en adgangsprøve i april. Og før det gik de fleste på private forkurser f.eks. hos Dr. Rothe, der i en annonce skrev om sit kursus, at "dette viser sig saaledes at være den egentlige Planteskole for de Søofficerer, der knuser Damernes Hjærter, men beskytter Fædrelandet."

Walter Christmas beskrev sine oplevelser ved adgangseksamen, da han blev kadet i 1878. Mellem 'afhøringerne' i 'slagterummene' søgte de mulige aspiranter til gymnastiksalen som fristed.

Da de beståede skulle nævnes, skete det også i gymnastiksalen, hvor ansøgerne stod i geled midt på gulvet. På balkonen kiggede officerer og kadetter ned på 'paddeudstillingen' – de yngste kadetter blev traditionelt kaldt for padder. "Endelig aabnedes en Dør på Balkonen. Skolens Chef, Kaptajn Carstensen, og hans Næstkommanderende viste sig, steg langsomt – aa saa langsomt! – ned i den store sal."

Undervisningen foregik på skolen i vinterhalvåret, og fra april var der forberedelser til togt med kadetskibet. Her skulle kadetterne øve sig i tilrigning på den mast, der var placeret i går-

Skolens lærere i 1889. Sophus Bauditz, der selv har skrevet romaner om livet på skolen, er nr. 2 fra venstre, midterste række.

den bag skolen. I maj blev kadetterne færget over havnen fra Toldboden til Holmen for at gå ombord på kadetskibet og tage på togt sommeren over.

Lærerstaben bestod af både civile og militære lærere – ikke alle lige pædagogiske ifølge kadetterne! Øvrige ansatte på skolen var de fast ansatte officerer: chefen, næstkommanderende og to

*Kadetter på balkonen.
Nederst i billedet er det
galionsfiguren fra 'Hejmdal'.*

skoleofficerer. Herudover økonomen, kokkepigen, portnerfamilien og stuepiger.

Dagene var nøje planlagte med både undervisning og fritid. To aftener om ugen og søndag var der helt fri.

De ældste kadetter havde på skift vagt og overnattede på skolen. Kun halvdelen af eleverne boede fast på skolen, mens de øvrige måtte have privat logi. Dette har dog vekslet med tiden, så alle af og til har været fastboende. Ofte boede de ældste kadetter de sidste to år i privat logi – de fleste hos en underofficer i Nyboder.

For de kadetter, der boede på skolen, var privatlivet ganske begrænset. På sovesalene var en række båse med tremmevægge, og hver kadet havde en bås. Her var der en smal jernseng, et lille hvidmalet skab, en taburet og et spejl. For enden af salene stod en række vaskekummer og et styrtebad. To gange om ugen skulle hver kadet i styrtebad, og det var ikke nogen sand fornøjelse – især ikke om vinteren, da skolen ikke bød på varme bade. Noget egentligt badeværelse fandtes heller ikke.

En skoledag for en kadet var nøje planlagt. Der var 'udpurring' kl. 6, te og smørrebrød kl. 6.20,

Kadetterne var delt i fire klasser: A, B, C og D – D'erne var de såkaldte 'padder'. Der var fælles lektielæsning i klasseværelserne, hvor hele holdet sad omkring et stort firkantet bord fordybet i arbejdet. Fagene var dansk, fransk, engelsk og tysk; matematik og navigation; fysik og kemi; søkrigshistorie, artilleri, skibbygning, historie og geografi; litteraturhistorie, retslære, tegning og sang samt dans, gymnastik, fægtning, hugning, skydning og svømning. Søkadetterne var forpligtede til at anskaffe sig diverse materialer til undervisningen. Foruden lærebøger skulle de selv forsyne sig med instrumenter til navigationslære samt med følgende jf. en fortegnelse af skolens chef, Bardenfleth, fra 1897: "Reglementeret Biks med Blækhus, 2 Penneskafter, Staalpenne, 2 Blyanter, Viskelæder, 2 Papir Stubbe, Kniv, Tusch, 2 Tusch-Kopper, 2 Pensler, Penselskaft, Tegnestifter, Lineal, 2 Triangler, Skala, Transportør, Bestik."

*Kadetterne øver sig i masten
i gården bag skolen.*

derefter tid til spadseretur på gaden – det var ganske populært, da man kunne se sit snit til at ryge tobak, som var strengt forbudt på skolen.

Efter morgenturen var der den daglige parade, hvor kadetterne stod på geled i gymnastiksalen. Det skete fra kl. 8.30 til 8.35. Her blev der hver dag læst en morgenbøn. Der var en til hver af ugedagene, og de var forfattet særligt til kadetter af Holmens provst Balthasar Münter. Bønnerne blev taget i brug i 1838, og de blev læst op hver dag helt frem til 1970.

Bagefter var der undervisning, der blev fulgt af frokost. Herefter var der igen adgang til fri luft – denne gang på pladsen bag skolen, hvor kadetterne skulle gå på stylder. Det var også her i gården, at 'padderne' skulle igennem den såkaldte begravelse – et helt særligt vinterritual, hvor en kadet blev begravet under sneen. Mens han lå der, kunne han håbe på at undgå alt for mange stylder igennem sneen! Han skulle synge en sang og kunne derpå grave sig ud igen.

Efter endnu en omgang undervisning var der fra kl. 15 til 16 igen 'Spadseretid', og her kunne kadetterne være heldige at støde på unge damer på promenade. Mandage var ikke populære, for der var spadsereturen afløst af dansetime. Danseundervisning var nødvendig, da en søofficer skulle kunne optræde kavaleri-mæssigt! Der blev undervist i både ballettrin, menuet, polka, vals og mazurka. Kadetterne hadede den årlige eksa-

En del af kadetternes øvelser bestod i styltegang i gården bag skolen.

men i dans. Der kunne familier og kvindelige pårørende være publikum, og de sad på balkonen og kiggede ned i salen på de dansende kadetter – der jo både måtte agere herre og dame i dansen. Der blev givetvis udvekslet mange vittige bemærkninger fra de unge damer!

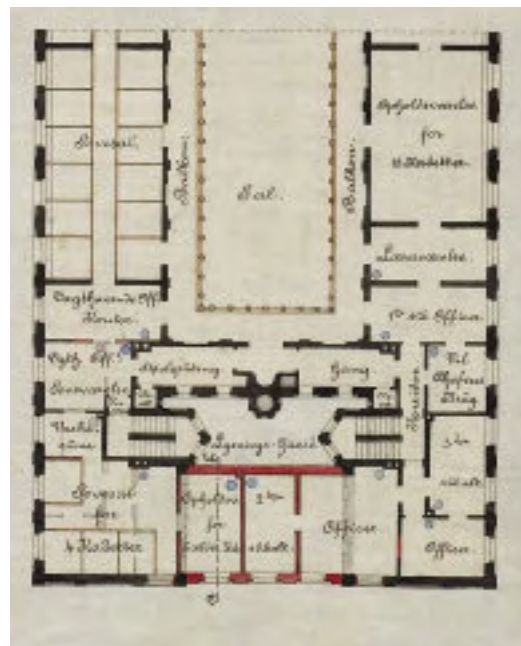
Det årlige bal på skolen var sæsonens store begivenhed. Det blev afholdt den sidste lørdag i januar. En invitation til dette bal var eftertragtet men også vanskelig at få, fordi hver kadet kun kunne invitere én ung dame, og havde man en voksen søster, måtte hun blive den heldige.

Til venstre:
Fra sovesalene.

Til højre:
Udsnit af plantegning af 1.
sal med sovesale i fløjen mod
Haregade, projekttegning
1882, nord mod venstre.

Kadetterne havde en livlig indbyrdes handel med indbydelseskort, og betalingen faldt ofte i hveder. Der var særligt liv i huset under forberedelserne til ballet. Alle lokaler skulle udsmykkes med flag, vimpler og guirlander. På gulvene blev der strøet talkum, som kadetterne gled hen over med deres gymnastiksko, så plankerne blev bonet glatte. Og økonomen havde travlt i køkken og bagerum.

Til daglig blev middagen indtaget i spisesalen omkring et langt bord, hvor skoleofficeren eller den vagthavende kadet sad for bordenden og iagttog, om kadetterne havde ordentlige bordmanner. Herefter var der lektielæsning og kammeratligt samvær i forsamlingsalen. Kl. 22 skulle den vagthavende officer have meldingen, at døren til Borgergade var låst, og at døren til klosetterne var lukket op! Alle skulle herefter gå til køjs.

Undervisningen bød også på gymnastik. Kadetterne klædte om i sovesalene, inden de kastede sig ud i højdespring og længdespring, spring over hest, smidighedsøvelser, klatring og våbenøvelser. Gymnastik blev anset som meget vigtig, og der blev indkøbt nye redskaber som hest med springbræt, trapez og barre. Nogle gymnaster blev så gode, at kadetternes gymnastikeksamen blev lidt af et tilløbsstykke.

Kadetterne havde en instruks fra 1880'erne, der forbød myndigheds- og magtmisbrug, men 'en på kassen' havde igennem lange tider været god tone på Søofficersskolen. Man kunne dog ikke altid undslå sig og 'nøjes' med øjeblikkelig, fysisk afstraffelse.

Nogle foreteelser resulterede i en tur i 'arresten'. Den var et tagkammer med et lille loftsvindue, og ved siden af boede økonomens kokkepige – ved lidt snilde kunne man fra hendes kammer liste noget trøst i form af en halv bajer ind til 'delinkventen'. Dette var den lyse arrest. Der var også en mørk, og den bestod i et snævert skab, der var bygget ind i den lyse – et ophold der var temmelig fælt.

Instruksen indeholdt også regler om, at kadetterne ikke måtte lade sig se offentligt med en

Der verserer mange historier om afstraffelser og myndighedsmisbrug på skolen. Walter Christmas kan selv berette om en episode, hvor han pga. uro på sovesalen efter sengetid blev opdaget af den vagthavende kadet. Forseelser skulle noteres i den såkaldte meldebog, men det var normal praksis, at man kunne undgå dette, hvis man indvilligede i korporlig afstraffelse med det samme. Det sagde Christmas ja til og fik en særlig kraftig øretæve – så kraftig, at den sprængte hans trommehinde. Men som det også var normal praksis, så sladrede man ikke. Trods fæle smerter lød historien, at han var kommet til at støde sig. En god kadet var en god kammerat – og man sladrede ikke om hinanden og da særligt ikke om en højerestående kadet.

cigar, cigaret eller pibe, at de ikke måtte besøge bekvæmheder uden at være ifølge med ældre kadetter, og at de ikke uden tilladelse måtte deltage i offentlige festligheder og i foreningers selskabelighed.

Instruksen fik i tidens løb nye regler føjet til: kadetterne måtte ikke anvende cykel uden forudgående tilladelse; en kadet, der blev set med hånden i bukselommerne, skulle have lommerne syet til; de måtte ikke have samtale med gadedrenge; det var forbudt at støtte hovedet i hånden i undervisningstiden; de måtte i spadsetiden ikke passere strækningen Toldbodvejen-Strøget-Halmtorvet (nuværende Rådshuspladsen) mere end én gang i hver retning – de skulle nemlig have frisk luft og ikke søge ind til byen! Der var således væsentlig forskel på det civile liv og på livet for en kadet.

Jubilæum

I 1901 kunne man fejre Søkadetkorpsets 200-års jubilæum. Festlighederne fandt sted i gymnastiksalen: "Loffets Bjælkekonstruktion bestaar af Træværk udskåret i nordisk stil. Ogsaa de svære Døre og Balkonen, der løber langs alle Salens fire sider, er rigt udskåret. Med sine flagsmykkede Skjolde, der bar Kadetchefernes Navne og

Aarstallene for deres Virketid, med sine mange maritime Attributter – bl.a. en smuk Skibsmodel og en lurblæsende Galionsfigur fra Korvetten Hejmdal – og med sit rige Ovenlys dannede den smukke Sal en værdig Ramme om Skolens højtidelige Festlighed", som R. Steen Steensen skriver i bogen 'Søofficersskolen gennem 250 år – 1701-1951'.

Festligheden blev overværet af prominente gæster fra ministerium, folketing og landsting, admiraler og generaler, embedsmænd og skolens nuværende og tidligere lærere samt ikke mindst kong Christian IX og andre repræsentanter for kongehuset. Begivenheden blev også omtalt i pressen, bl.a. med en artikel i 'Illustreret Tidende' forfattet af Walter Christmas. Artiklen ridsede skolens historie op, mindedes dens royale kontakter, forherligede livet og cheferne og priste korpsets stolte traditioner. Om flytningen til skolen i Nyboder skrev han: "... Derhen drog det hele Kadetkorpset, og her boer det endnu. Midt i Christian den Fjerdes gamle Matrosby, Nyboder, med Front mod den berømmelige Gerner's Gade, med Ryggen haanlig vendt til den foragtede Haregade ligger Danmarks Kadet-akademi endelig fortojet trygt og støt. Pigeskolen blev til et Jomsborg, hvor alle mandige Dyder holdes højt i Ære. For Kvindagtighed er

Kadetterne kunne slappe af, læse og ryge i foramlings-salen.

her ingen Rum. Kun en Gang om Aaret regerer Kvinden over Jomsborg. En eneste Aften Aaret rundt genlyder Hallerne af klingende Pigelatter, Brus af Kvindedragter og Klapren af smaa Damesko; det er ved Skolens aarlige Fest – Kadetballet.” Han fortsætter: “Den Fordring, at en Officer først og fremmest bør være “Gentleman”, maa danne Basis for Kadetopdragelsen. ... Først og fremmest maatte Kadetskolen være

Kadetternes Hjem og ikke en Skole-Kaserne; thi Gentlemen skabe i Hjem. Forandringen er sket. Akademiet afgiver, som det nu er, en rummelig, smagfuldt udstyret Bolig for alle Kadetterne, et hyggeligt Hjem, hvor end ikke saadan Luksus som Billardet, de magelige Lænestole og Rygebordene mangler – Herligheder, som i svundne Tider drog Skolens Beboere langt bort fra Akademiets Mure.”

Kadetskolen

1903-1932

“De unge mennesker faar øjensynlig en meget forsvarlig legemlig Uddannelse: man saa Adskillige, der i Kraft af store medfødte Evner med Glans klarede de foreskrevne Øvelser, medens Andre, der var mindre overdaadigt udstyrede fra Naturens Hånd, aabenbart havde maattet slide med megen Energi for at honorere de Fordringer, der stilledes.”

‘Politiken’, 1916

Efter afsluttet uddannelse på Søofficersskolen kunne de, der ønskede det, videreuddanne sig på Officersskolen. Efterhånden mente man, at alle søofficerer efter nogle år burde videreuddanne sig, og man oprettede derfor Søværnets Officersskole til dette formål. For at undgå forveksling med denne nye skole ændrede man i 1903 Søofficersskolens officielle navn til Kadetskolen.

Uddannelsen ændrede sig løbende i forhold til samfundets generelle udvikling. F.eks. ophørte kadetternes sejlskibsuddannelse i 1904, og masten i gården blev derfor fjernet.

Der kom en ny instruks i 1905 – flere bestemmelser lignede de tidligere, men nogle nye var kommet til. En kadet skulle holde sig på venstre side af en overordnet, når de fulgtes ad, med mindre vejens beskaffenhed forhindrede det – på gaden skulle det således altid overlades til

den ældre at gå på fliserne. Det var kun tilladt kadetterne at vise sig offentligt på hest eller cykel, hvis de var i “... Besiddelse af saa megen Færdighed, at de ikke vække Opsigt.” Kadetterne skulle fjerne sig fra opløb og gadeoptøjer. De

*Modsatte side:
Hjørnet af Borberggade og
Gernersgade i begyndelsen af
århundredet.*

*Den vagthavende havde sin
plads på balkonen i aulaen.*

skulle altid være rene, nette og aldeles reglementeret påklædte, og de måtte ikke bære skæg i land!

Instrukserne gav også nøje retningslinjer for dagens inddeling og de ansvarshavendes program. Det gik meget præcist for sig – nogle tidsangivelser var f.eks. kl. 7.25, hvor der skulle stilles til parade, som kl. 7.28 skulle meldes stillet – sølle 3 minutters forskel.

I frikvartererne opholdt den vagthavende sig i vagtstuen eller på balkonen. Her havde kadetterne 7 minutters fritid.

Instrukserne indeholdt også praktiske krav som f.eks., at dørene fra balkonen og gymnastiksalen skulle være lukkede, når der var danse- eller gymnastik-undervisning. Måske for at undgå den samme type 'inficeret luft', som pigeskolen blev kritiseret for!

Som adgang til skolen skulle kadetterne benytte hovedindgangen eller indgangen til gymnastiksalen fra lysgården. Hovedtrappen skulle bruges som adgang til 1. sal, da kadetterne ikke måtte bruge bagtrapperne i trappetårnene. Når kadetterne havde fri og var ude, skulle de hovedsagelig "... søge til saadanne Steder, hvor der er frisk

Luft og ikke ind i Byens Gader. Alt Driveri på Hovedgaderne er forbudt ...”.

Kadetterne måtte ikke opbevare ‘morskabsbøger’ på læsesalene, og de måtte ikke have andre parfumer på end pomade og hårolie. Det var herudover en uskreven lov, at de yngre kadetter ikke måtte gå, men skulle løbe på balkonen.

Der kom også nye krav til forudgående kundskaber. I 1913 gjorde en ny ordning det muligt at optage studenter, der adskilte sig fra de øvrige kadetter ved ofte at være lidt ældre og ikke at have den samme praktiske ballast. Til gengæld var de mere modne.

En større ændring skete i 1916, hvor ingeniørolevskolen blev ophævet, og eleverne herfra blev overført til Kadetskolen. Dele af undervisningen foregik nu på orlogsværftet på Holmen, men skolen i Nyboder måtte igennem endnu en række forandringer for at kunne huse det større antal elever. Således skrev Berlingske Tidende d. 3. oktober 1916 om en udvidelse af Kadetskolen. Bygningen er i “... Anledning af Skolens Udvidelse blevet noget ombygget i Sommer. Da alle Eleverne skal indkvarteres på Skolen, er der blevet indrettet en ny Sovesal; de to ældste Klasers Elever har faaet en ny Forsamlingsal i det

tidligere Bibliotekslokale; der er bygget en ny Portnerbolig, idet den gamle nu bruges til Bibliotek – og der er foretaget forskellige andre Forandringer.”

Portnerfamilien flyttede i 1916 fra hovedbygningen til det nybyggede portnerhus i gården bag skolen. Boligen var indrettet i stueetagen, hvor der også var vaskerum, mens der i kælderen var ‘økonomirum’ og i tagetagen soveværelse, toilet og pulterum for portneren og strygerum til vaskeriet. I skuret i gården var der bl.a. et rum til motorcykler.

*Modsatte side:
Kadetterne kunne øve sig i masten, der stod på øvelsespladsen bag skolen.*

*Øvelse i gården bag skolen.
Et plankeværk afgrænser skolen mod Haregade.*

Skolen set fra Gernersgade med den tidligere bagbygning, der bl.a. indeholdt vaskehus.

I 1916 blev der opført en ny portnerbolig, der også indeholdt vaskerum.

Portneren, der fik ny bolig, hed Horn, og også denne portnerfamilie var vellidt og hjalp kadetterne med ærinder, syning og andre fornødenheder. En af portnerens opgaver var at vække den vagthavende kvarterchef kl. 6 om morgenen, og det skete med ordene: "Kadet N.N. Klokken er seks. Fædrelandet kalder!"

Under 1. verdenskrig var Danmark neutral, men krigen påvirkede alligevel kadetterne, der nu ikke kunne komme på udlandstogter med kadetskibet. Der blev heller ikke afholdt kadetballer. Efter krigen kunne kadetskibet igen komme udenlands, og på togtet i 1919 mærkede man følgerne af krigen, idet skibet skulle bringe tidligere fanger med hjem til afstemning om den dansk-tyske grænses forløb. I 1917 begyndte den senere kong Frederik IX på Kadetskolen, hvor han var kadet frem til 1921.

Gymnastikken var stadig prioriteret højt – det krævedes bl.a., at alle kadetter kunne gå på hænder igennem hele gymnastiksalen. Det må have været et herligt syn med alle kadetterne med benene i vejret i deres gymnastikdragter, der i denne periode bestod af lange, hvide benklæder og en langærmet gymnastiktrøje med blå og hvide striber.

Dagen for kadetter var nøje programsat.

Kl. 6.20 var de klar og anmodede vagthavende officer om tilladelse til almindelig udpurring.

Kl. 6.40 gav han melding om, at sovesalene var i orden. Herefter indtog kadetterne deres morgenmad efterfulgt af en times spadseretid.

Kl. 7.20 var der morgenparade i gymnastiksalen.

Kl. 7.30 begyndte undervisningen, der varede til kl. 15. I frikvarteret var det stadig almindeligt at gå på stylter i gården. Kl. 15-16 var der igen spadseretid – om mandagen havde man dog en sangtime fra 15-16.

Kl. 16.50 skulle kadetterne være tilbage på skolen, og kl. 16.57 blev de mønstret, inden de gik til spisesalen til middagen. Når den var færdig, samledes kadetterne i forsamlingsalen.

Under krigen blev også A og B-kadetterne indkasereret, og der var da blevet oprettet en forsamlingsal mere udover den ene, der allerede fandtes. Her måtte man ryge, spille billard eller klaver, læse aviser eller diskutere.

Kl. 17.57 var der igen mønstring, inden der kl. 18 blev ringet til lektielæsning i klasseværelserne. Det varede normalt til kl. 21, hvor der blev ringet til te. Derefter kunne kadetterne holde fri og enten mødes i forsamlingsalene eller læse flere lektier inden køjetid kl. 22.30.

Kl. 22.45 skulle alle være til køjs, og der var lukket og slukket.

Om søndagen kunne kadetterne sove lidt længere – helt til kl. 7.30. Efter morgenmaden skulle de aflevere vasketøj og modtage det rene tøj. Herefter blev der afholdt bøn og parade. Dette var i 1914, og livet mindede da meget om livet i 1880'erne.

I 1920 var skolen i pressens søgelys pga. en "Uhyggelig Skandale på Kadetskolen", som overskriften i 'Socialdemokraten' lød d. 23. oktober. En kadet blev bortvist, fire blev idømt straffe og en elev forlod skolen i fortvivlelse over de hæslige udskejelser.

Det forsmædelige optrin bestod i, at en ældre kadet, Rolf Larsen, havde beordret en yngre til at klæde sig af og lægge sig på sengen i en af sovesalene, mens fire andre kadetter holdt uan-

stændige billeder foran hans øjne. Samtidig "mishandlede Rolf Larsen det unge menneske paa en saa modbydelig Maade, at det ikke her nærmere kan omtales." De ældre kadetter gjorde sig altså stadig skyldige i forseelser mod de yngre.

Avisen skrev, at Rolf Larsen, søn af en frederiksbergsk matador, i virkeligheden bare var et offer for et ældgammelt system, hvor råhed blev forvekslet med myndighed.

Som del af gymnastikundervisningen skulle kadetterne gå på hænder gennem aulaen.

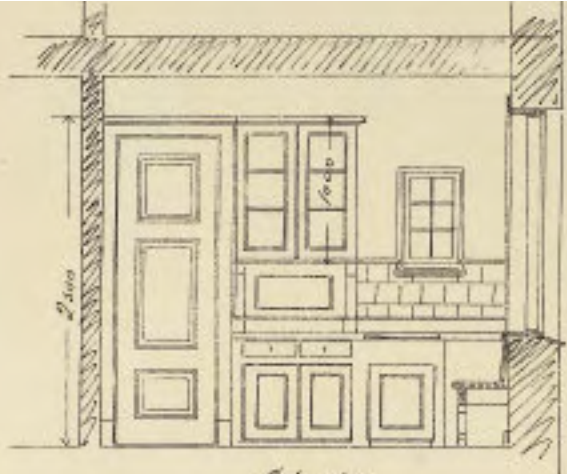

Aulaen blev brugt som gymnastiksal, hvor kadetterne bl.a. havde fægtetræning.

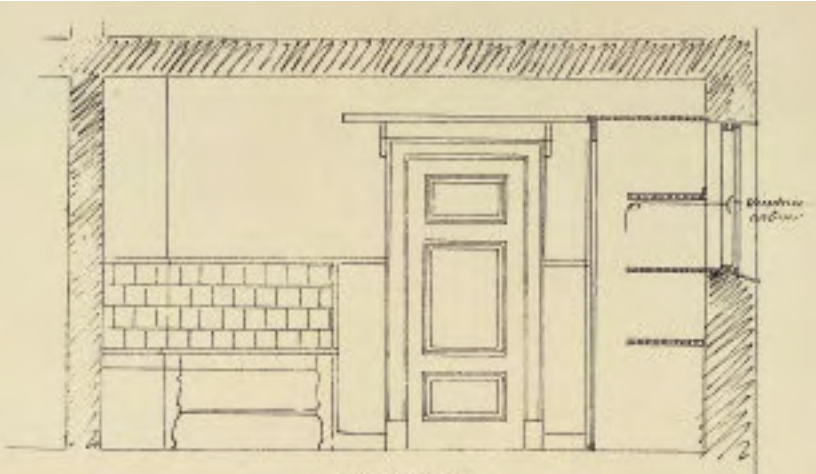
På baggrund af disse hændelser blev der endnu engang nedsat en kommission – denne gang med civile personer, der skulle kigge på forholdene på skolen. Det var muligvis endda foranlediget af kongen selv, der jo havde to sønner som kadetter.

Man forventede – i hvert fald i ‘Socialdemokraten’, der bragte en artikel om emnet d. 26. oktober – at kommissionen ville opdage, at “Moralen i fornemme Kredse herhjemme ligger under

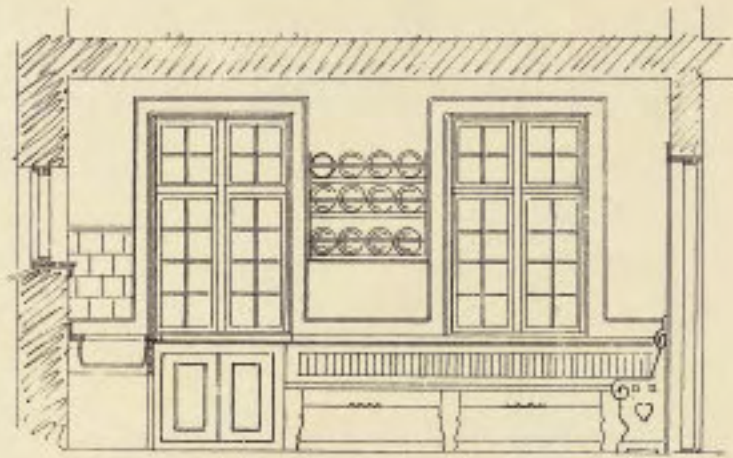
Knejpernes og Dansebulernes.” Avisen nævnte også de gode forhold på “... vore Landbrugs- eller Arbejderhøjskoler, hvor Landets arbejdende Ungdom samles for at uddanne sig til en ganske vist mere uanselig Livsgerning end de uniformerede Elever på Kostskolerne. Det er et glædeligt Vidnesbyrd om, at i Underklassens Lag hersker større naturlig Renhed end blandt den Ungdom, der kommer fra de velhavende Klasser.” De politiske tilhørsforhold var næppe til at tage fejl af!

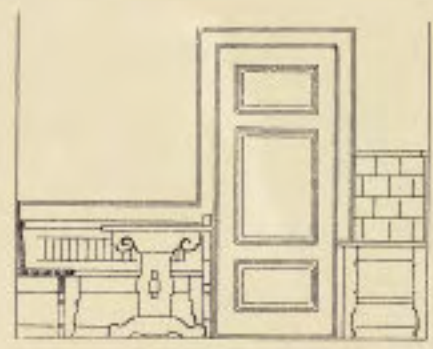
Östare Väg

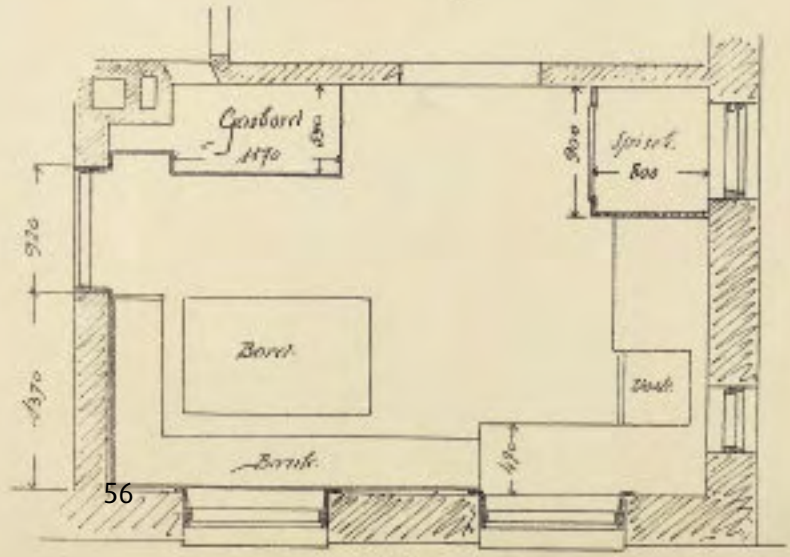
Nordre Väg

Södra Väg

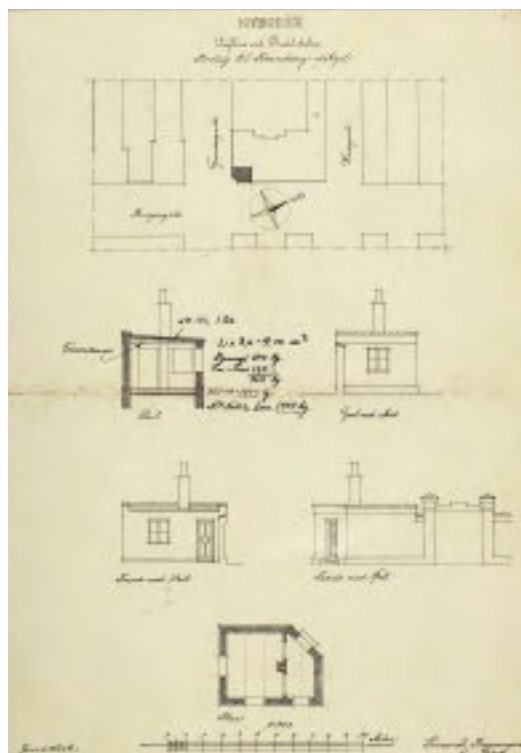
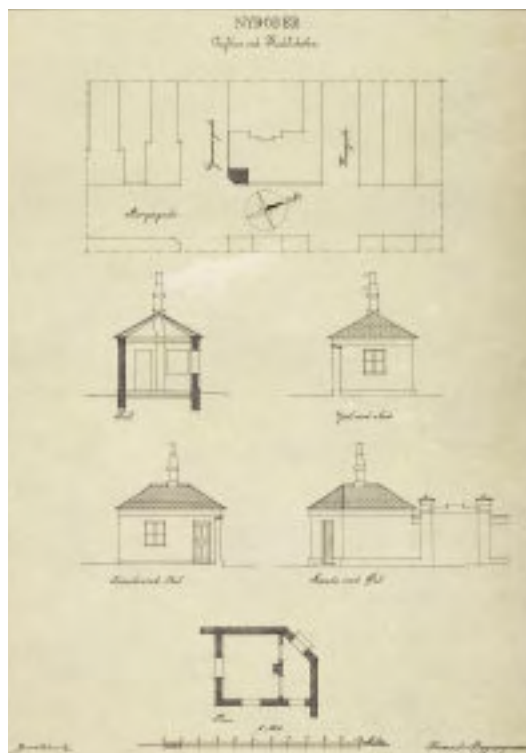
Västra Väg

Plan

Hybrier
 Högskåp
 Förtärlig
 Montering af ljöden

*Til venstre:
Tegningerne viser den oprindelige portnerbolig i hjørnet mellem Gernersgade og Borgergade, som den så ud i 1929, hvor den bl.a. havde sadeltag.*

*Til højre:
Bygningen var i dårlig stand, og tegningerne viser forslag til ombygning, hvor sadeltaget erstattes af et fladt tag.*

Kommissionen påtalte en række problemer på skolen, men havde intet at sige imod de rent bygningsmæssige forhold: den anså lokalerne for sunde og gode. Til trods for at skolen var opført til et andet formål, nemlig pigeskole, mente man, at den opfyldte alle rimelige krav til en kadet- og kostskole. Lokalerne var luftige, lyse, rigelige og veludstyrede både til undervisning i klasseværelserne og som hjem for de unge mennesker, der bl.a. kunne opholde sig i to hyggelige forsamlingsale med adgang til kortspil, billard og tobaksrygning, tillige med at et ret righoldigt bibliotek var til rådighed.

I 1922 indførtes en ny søværnsordning, der igen ændrede Kadetskolens forhold; den omfattede bl.a. ændrede adgangskrav og ophævelse af ingeniørkadetordningen. Tilgangen til skolen var lille, og i 1925-26 var antallet af kadetter det laveste nogensinde: 11, hvoraf den ene endda var siameser! Alle kadetter skulle bo på skolen, og den tidligere klasseinddeling blev helt ophævet. I 1929 blev portnerlogen i hjørnet bygget om – den blev da kaldt vagthus. Det oprindelige valmtag blev ændret til fladt tag med jernbjælker, beton og tagpap pga. et angreb af træbukke.

*Modsatte side:
Tegninger til køkkenet i den nye portnerbolig.*

1910
Ponloppidag

1929
BENDTZE

1911
Fj

10A 1971
R. STRAND

1967-68
Stor mly
14 mdr

ER

1912

K Brummersteal

1913

1914

1915

HILDAHL

1916

1917
Oppidag

1918
SEEHLISEN

1919

1920

Søofficersskolen

1932-1939

*“Fred er Nationens Haab, og Landene ruste;
thi kun den faar Fred, der er væbnet til Krig.”*

'Berlingske Illustreret Tidende'

I 1932 kom der endnu en ny søværnslov, der igen ændrede søværnets forhold. Bl.a. blev Søværnets Officersskole nedlagt, og nogle af fagene herfra skulle nu læres i kadettiden. Det betød bl.a., at Kadetskolen skiftede navn for igen at hedde Søofficersskolen. Undervisningens forløb og struktur blev atter ændret bl.a. på baggrund af en undersøgelse om uddannelsen. En af konklusionerne var, at kadetterne lærte for lidt af det, de havde brug for i praksis, og for meget af det, de ikke havde så meget brug for og derfor glemte. De blev bedømt til at være nette og velopdragne, men manglede selvtillid, initiativ og karakter i forhold til jævnaldrende unge.

Kadetterne boede stadig i hver sit 'tremmebur' i store sovesale. Der blev dog på trods af begrænset plads indrettet særlige lukker til de to ældste klasser (A, B, C og D-klasserne var blevet genindført), så to eller tre kadetter kunne bo sammen og studere mere frit end i de fælles klasseværelser.

'Berlingske Illustreret Tidende' bragte i 1934 en reportage fra “ ... Livet indenfor Murene på

Søofficersskolen i Gernersegade.” I bygningen fandtes en lang række effekter, som i 1936 blev beskrevet i “Nogle oplysninger vedrørende Søofficersskolen og dens inventar af historisk betydning”. Foran vagtbordet på balkonen var en skibsmodel af fregatten Frederiksværn opsat. Dens forlæg var bygget af Henrik Gerner i 1783. Under skibet var galionsfiguren til korvetten Hejmdal, der var kadetskib mellem 1867 og 1886. Hejmdal havde været Suensons skib i slaget ved Helgoland. I nichen på balkonen fandtes skibsklokken fra krydseren Hejmdal – et nyere skib fra 1903, der også havde været kadetskib. I forhaven mod Borgergade fandtes to galionsfigurer: i muren mod Borgergade stod galionsfiguren fra korvetten Dagmar, der var kadetskib fra 1887 til 1901, og mod Gernersegade stod galionsfiguren til korvetten Valkyrien, der havde været kadetskib fra 1853 til 1866.

I 1936 kom en ny instruks for søkadetter. I forhold til tidligere var der bl.a. ændringer i adgangsforholdene. Kadetterne skulle nu bruge

*Modsatte side:
Kadetter har gennem tiden
ridset deres navne ind i mur-
værket. Efter sigende skulle
også de kongelige kadetter
have sat deres navn.*

Kadetter i gang med soigneringen.

indgangen fra lysgården som adgang til skolen. Hovedtrappen skulle stadig bruges som adgang til 1. sal, men når gymnastiksalen var i brug eller ved hjemkomst fra ekstraudgang, skulle man benytte trappetårnene. Alt personel, der ikke hørte til skolen, skulle benytte indgangen udenom skolebygningen. Endvidere skulle kadetterne "... udvise Økonomi med Brugen af elektrisk Lys og Varme."

Udover skolens egne kadetter blev også andre undervist på skolen, bl.a. kystkadetaspiranter, og skolens kapacitet blev udnyttet til det yderste.

Skolen indsendte derfor et forslag til Marineministeriet om at udvide skolebygningen med en tilbygning på pladsen mod vest eller bygge en helt ny skole. Forholdene for eleverne var ganske enkelt for ringe.

Endnu en ny søværnslov i 1937 ændrede bl.a. studietiden, der blev sat ned, og man satte en hvervekampagne i gang for at skaffe flere elever. Loven afstedkom også, at man valgte at bygge en ny skolebygning, og skolen fik ordre om at udarbejde et projekt sammen med Søværnets Bygningsvæsen. Man regnede med en kapacitet

I forgården har der været et haveanlæg med to galionsfigurer fra 'Dagmar' og 'Valkyrien'.

på det dobbelte af skolen i Gernersgade. En bevilling blev afsat på finansloven, og den nye skole blev påbegyndt på Holmen i 1938.

I september 1939 udbrød anden verdenskrig. Der var mangel på befalingsmænd, og mange kadetter blev hyret i stedet for. Det var derfor noget sparsomt med fremmødet på Kadetskolen, da skoleåret begyndte i oktober 1939. Det foregik på den nye Søofficersskole på Holmen, og tiden som skole var nu forbi for bygningen i Nyboder.

Kadetterne spiser til middag i spisesalen.

Øvrige beboere

“Når man har bygningskultur som sit arbejdsområde, så føles det som et ekstra privilegium at have sin daglige gang i et hus som dette – præget af gode materialer og godt håndværk, med smukke detaljer og velproportionerede rum.”

Thomas Martinsen
direktør, Bygningskultur Danmark

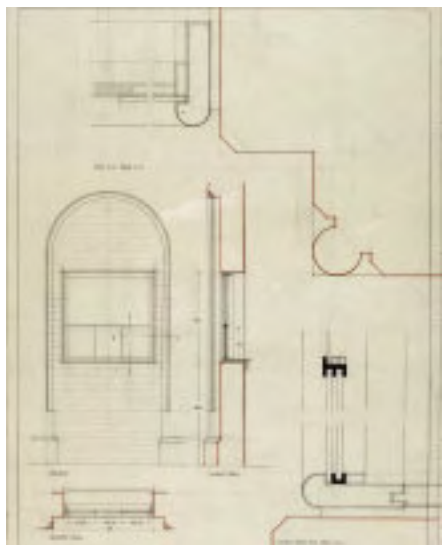
1. oktober 1939 overtog Finansministeriet den tidligere skolebygning, der lå ubenyttet hen, indtil den efter 9. april 1940 blev kaserne for hæren. En sindrig mørklægningsanordning af skodder, der via et snor- og trissesystem kan hejses op foran vinduerne, må stamme fra denne tid med dens krav om mørklægning. Bygningen var kaserne indtil 29. august 1943, hvor den blev angrebet af tyskerne i forbindelse med det tyske angreb på og afvæbning af det danske militær. Danmark var i undtagelsestilstand. Det lykkedes danskerne at sænke flåden, og mange kadetter deltog aktivt i modstandsbevægelsen.

Et angreb i Gernersgade var næsten ventet. D. 28. august modtog kasernens ældste officer, Erichsen, ordre om, at alle skulle indfinde sig på kasernen, og at man ikke måtte gøre modstand, hvis besættelsesmagten skulle henvende sig for

at få adgang til kasernen. Man skulle tillade det under protest. Der blev stillet vagt i porten og i baggården, og hvert kvarter var der patrulje langs kasernes område. Mandskabet blev beordret til at forblive uniformerede, da de gik til hvile. Diverse forberedelser var gjort, bl.a. havde man opstillet et rekylgevær, så porten kunne beskydes, men hvis tyskerne ikke brugte vold, kunne danskerne heller ikke bruge våben imod dem.

I løbet af natten troede man flere gange, at et angreb var på vej, men først kl. 4 var det alvor. Der var larm fra kampvogne i gaden, og der blev banket på porten. Erichsen lukkede lemmen op, men afslog en anmodning på gebrokkent dansk om ly for det dårlige vejr. Kort tid efter hørtes mærkelige lyde udenfor porten, og Erichsen anede uråd. Han beordrede alle væk –

*Modsatte side:
Under tagvinduerne ses de skodder, som blev monteret under 2. Verdenskrig for at kunne mørklægge bygningen.*

Til venstre:

I stueetagen blev der indrettet en vagtstue ved siden af vestibulen, og der blev lavet et hul i muren, så vagthavende igennem en luge kunne holde øje med, hvem der kom og gik.

I midten:

Detaljerne i bygningens indretning var vigtige. Der blev bl.a. tegnet særlige møbler og som her gardinstoffer.

Til højre:

I vestibulen har der siddet en låge, og måske har den set ud som på denne tegning.

Modsatte side:

I forgården var der både skildarhus og bom i 1950'erne.

i sidste øjeblik, for porten blev kort tid efter sprængt, og der blev åbnet ild udefra. Under heftig skydning trængte tyskerne ind på kaseren, hvor de skød ind gennem dørene i stueetagen. Det var dunkelt, for lyset i vestibulen var gået ud, og i gymnastiksalen brændte kun en mørklægningslampe. Midt i skydningen i gymnastiksalen lød der pludselig skrig fra en lille pige og to kvinder, der blev hjulpet i sikkerhed på 1. sal. Efter ca. 15 minutter standsede skydningen, der kostede to danskere livet og sårede fem.

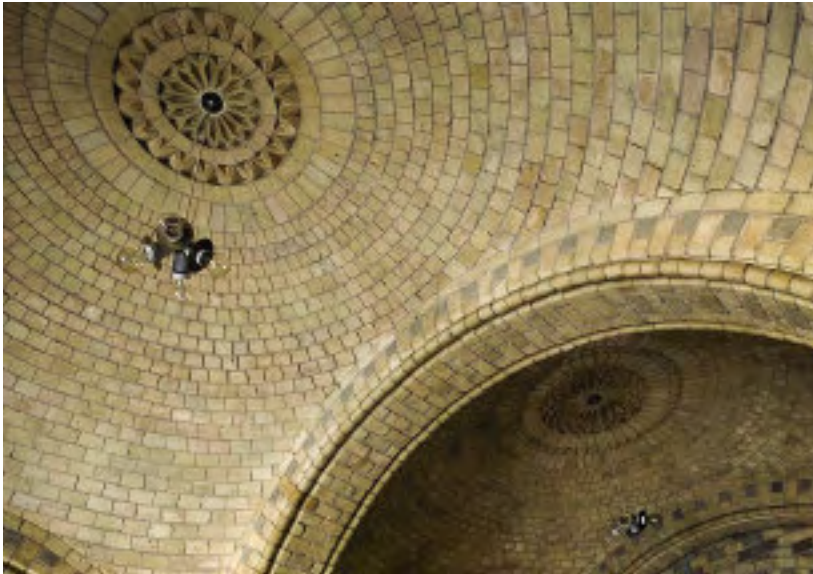
Efter angrebet var bygningen vagtbygning for udrykningshold fra det fælles dansk-tyske politi indtil 19. september 1944. I foråret 1945 blev bygningen brugt til tyske flygtninge. 5. maj 1945 overtog Marineministeriet igen bygningen, som fra juni til oktober 1945 blev anvendt til indkvartering af engelske tropper.

Fra oktober 1945 og et år frem stod bygningen tom, og der var planer om at indrette den til orlogsmuseum. Disse planer blev dog opgivet, og fra oktober 1946 blev gymnastiksalen og nogle værelser udlånt til 'Kvindelige Marinere'. Fra maj 1947 benyttede også hjemmefæringsforningerne nogle lokaler.

Tegninger fra 1948 viser projekter til indretning for Marinestaben med ny situationsplan, indretning af vagtstue med luge mod vestibulen, lokaler til radiosektionen på loftsetagen, telefonboks og fjernskriverrum, diverse møblement og endda gardinstoffer med maritimt mønster.

Der blev også tegnet skitser til en gitterlåge til vestibulen. I april 1949 blev bygningen taget i brug af Marinestaben efter ombygning, og i oktober 1950 rykkede Søværnskommandoen ind. Pladsen må have været for trang, for i 1952

*Til venstre:
Vestibulens kuppelloft.*

*Til højre:
Aulaen i dag set mod
vestibulen.*

*Modsatte side:
Træudskeeringerne langs
balkonen på 1. sal.*

blev der lavet forslag til en stor og meget moderne tilbygning til den gamle skolebygning. Forslaget blev ikke realiseret. Det blev et forslag fra 1966 heller ikke. Det gik ud på at rive ventilationstårnet ned og at overdække lysgården og derved få 3 nye, indskudte etager, den øverste med ovenlys.

I 1972 blev skolen for en kort bemærkning igen til Kadetskole' i anledning af en højtidelighed ved Frederik IX's død. Marinestaben samledes mandag morgen efter kongens død til parole, og det skete i den tidligere Kadetskole, hvor Frederik havde været kadet, og i den samme sal, hvor han havde gjort gymnastik. Her havde han også hørt skolens morgenbønner hver dag i sin kadettid, og derfor blev der læst en af Münters bønner – den bøn, der var bestemt for fredagen, kongens dødsdag.

Fra 1973 til 1990 var bygningen sæde for en afdeling af Geodætisk Institut. Her må frokosten i længden have været temmelig kedelig, for et ansøgt 'marketenderi' blev tilladt under forudsætning af, at der ikke måtte serveres mad udover brød med ost!

I 1991 overgik bygningen til private hænder med salget til advokatfirmaet Lett & Co.

Bygningen blev i 2003 købt af Realea A/S og indrettet til hovedsæde for Bygningskultur Danmark, og den ejes og administreres i dag af Realea A/S. Dens nyere adresse er Borbergsgade 111.

Området har i dag store kvaliteter såvel historisk som by- og bygningsmæssigt, og bygningerne lige omkring den tidligere skole er for en stor dels vedkommende også fredede: skolen selv i

1992, de gule længer i 1918, de nærmest liggende etageejendomme i Borgergade i 1978 og 1984 og de 'Grå Stokke' i 2006. Trods de forskellige ændringer ser hovedbygningen i alt væsentligt ud, som da den blev opført. En beskrivelse af bygningen i dag er derfor næsten som den kunne have lydt i 1859. Tiden ændrer alt, men Borgergade 111 har heldigvis modstået de værste ødelæggende ændringer og er i dag en lige så smuk, særegen og markant bygning, som da den blev bygget. Og der kan ikke være tvivl om, at såvel pigebørn som 'padder', kadetter som kokkepiger, søofficerer som sanglærere og admiraler som advokater har følt sig lige så privilegerede som de nuværende brugere af huset.

Morgenbønner for Søofficersskolen af Dr. Theol. B. Münter:

Fredag Morgen

Den danske Sømand har altid frygtet Dig, o Gud! O, hjælp den yngre Slægt til i denne Henseende at ligne den ældre! Aabn mit Hjærte for de Opvækkelser til at frygte dig, som Du saa rigeligen giver mig i det skønne Kald, til hvilket Du værdiger at bruge mig! At ville grygte Dig være mit fornyede Forsæt, naar jeg hist ude paa Havet i dunkle Nat løfter Øjet opad mod den tindrende Stjernevimmel, og da af disse tavse Vidner mindes om Din Almagt og Storhed, mindes om de bedre Egne hisset, i hvilke der og engang skal være Plads for mig! At ville frygte Dig være mit fornyede Forsæt, naar det Skib, paa hvilket jeg sattes, i det ene Nu løftes himmelhøjt af de mægtige Bølger og i det andet synes at synke i Afgunden, der aabner sig under mig! At ville frygte dig være mit fornyede Forsæt, naar Stormvejret som Du udsender, raser med ubetvingelig Vælde, og jeg og de Planker, der bære mig, ere given i dets Vold. Ja, plant Din frygt tidligt ind i mit Hjærte og lad den forøges med Aarene! Ved den skal Sømanden ikke skamme sig; den behøver han bestandigt; den er hans bedste Styrke, og kun ved den kan han være glad og frejdig i sit Kald." Bønnerne fulgtes herefter af Fader vor.

Restaureringsarbejder

af Peter Bering, arkitekt maa

” Ved Realeas overtagelse af Pigeskolen i 2003 stod det alle klart, at den største udfordring ville blive omlægning af taget.”

*Modsatte side:
Detalje fra murværket i
hovedtrapperummet.*

Der kom tidligt kritik af nogle af de utraditionelle materialevalg, arkitekt Seidelin havde truffet. Der gik således kun få år, før der blev forbedret på toilet- og ventilations-forholdene. Og senere blev også lærerboligernes bræddeloffer forskallet og pudset.

Pigeskolens største ændring skete i 1882-83, hvor den bageste mellembygning blev opført. I tiden derefter blev de oprindelige støbejernsvinduer erstattet af de nuværende, opsprossede trævinduer.

Da den gamle pigeskole i Borgergade 111 nærmer sig sin 150 årsdag, er det naturligt, at der har været foretaget mange vedligeholdelses- og reparationsarbejder gennem tiden. Men på trods af flere ombygninger og skiftende brug af bygningerne er meget af den oprindelige indretning bevaret.

Overvejelser og planer

Ved Realeas overtagelse af Pigeskolen i 2003 blev der lavet en plan over ønskelige genoprettelser og restaureringer. Det stod alle klart, at den stør-

ste udfordring ville blive omlægning af taget, hvis 'liv' Staten havde forlænget ved at dække alle de indre tagfladers skifer og de to lange skotrender med tagpap. Men det var ikke det første, der blev gjort – man skulle lige 'tage tilløb'.

Ved restaureringsarbejderne blev der lagt vægt på anvendelse af gedigne materialer. Restaureringerne har taget udgangspunkt i den tilstand, rummene og bygningsdelene havde ved overtagelsen. Men der er ikke blevet arbejdet efter ækvivalensprincippet, som respekterer alle tiders ændringer som ligeværdige. For eksempel er toilettrum fra anden halvdel af det 20. århundrede blevet ændret, så de materialemæssigt blev delvis tilbageført: Klinkegulvene blev erstattet af terrazzogulve med inspiration i det originale gulv i drikkekumme-nichen i aulaens vestende. De nedhængte lofter (som skjulte allehånde installationer) blev fornyet i en formindsket udgave af skolens originale bjælkelofter.

Et af punkterne på 'ønskesedlen' var rensning af aulaens plastmalede vægge og tilbageføring til det blanke mønstermurværk. Vestibulen og

Terrazzogulv i nichen i aulaen i stueetagen.

*Modsatte side:
Det indvendige af et af trap-
petårnene med den nye farve
på væggene.*

hovedtrappen står i blank mur, og det kunne aulaen måske også komme til igen. Selvom der naturligvis ville åbenbare sig adskillige sår i muren fra ophængte våbenskjolde, malerier og gymnastikredskaber fra Søofficersskolens tid. Imidlertid viste rensesprøver både i aulaen og på bagtrapperne, at malingen ikke uden videre lod sig fjerne. Prøverne afslørede også, at bagtrapperne tidligt var blevet oliemalet i en brun oliefarve. Den lod vi os inspirere af og gav trappe-

rummene den nuværende brune kulør med grå frise langs gulv, trin og reposer. Granittrinene og skiferstensreposer blev rensset for senere overmalinger.

Hvis et enkelt ord skal betegne grundtanken bag restaureringsarbejderne, må det blive 'attenhundredetalsagtigt'. Malingen af bagtrapperne er ét eksempel: Trappevæggene stod ved opførelsen i blank mur; men de blev tidligt i husets

Vinduerne var hvide før restaureringen.

historie malet. Vi respekterer også de pudsede lofter, vinduerne og andre ændringer fra 1800-tallet. Eftertiden vil dog kunne kritisere fjernel- sen af efterkrigstidstoiletterne; men de blev

'ofret' for ønsket om en skøn attenhundredetals- agtig helhed.

Facaderne og vinduerne

Pigeskolen havde som nævnt oprindeligt jern- vinduer med disses mørke farve. De blev udskif- tet til trævinduer, der i det meste af 1900-tallet havde en brækket hvid kulør. Men Nationalmu- seets farveundersøgelse afslørede, at det inderste og dermed ældste malingslag var sort! Der var bred enighed om at tilbageføre vinduerne til noget nær dette udtryk. Inden afgørelsen blev truffet, blev der malet fire prøvevinduer: To hvi- de nuancer, en varm, meget mørk grå og en dit- to grønlig. Efter forhandlinger med Kulturarvs- styrelsen, der skal give tilladelse til alle arbejder på en fredet bygning, endte man med at vælge en blanding af de to sidste, fordi den lå tættest på det oprindelige udtryk. Dette kulørskift er nu gennemført hele vejen rundt, og skolens facader har nu et udtryk tæt på det oprindelige. Det skal dog tilføjes, at facaderne ved opførelsen har været en hel del lysere. En rensning af murvær- ket har været drøftet, men er klogelig blevet fra- valgt. Et gammelt hus må gerne have patina.

Skolen blev opført med blankt murværk, hvilket var noget helt nyt i 1850'erne. Der blev da også

dengang rejst kritik af den 'komplette karakterløshed', murene havde (trods lisener, bånd, gesimser og huljernsfuger). Vi gik alle og troede, at murværket altid havde stået blankt. Men da stilladserne i 2005 var rejst til en tagomlægning, kom vi så tæt op under risalittens gesimser, at vi overraskede kunne finde rester af gul kalk i krogene. På 1882-mellembygningerne er der også små spor. Hvornår og hvor længe skolen blev Nyboder-kalkeket vides ikke, men en dybdegående arkivundersøgelse vil sikkert kunne afsløre det. Indtil videre glæder vi os over det attenhundredtalsagtige udseende med blank mur, som ingen har planer om at kalke – Seidelin kan hvile roligt.

Taget

2005 var året, hvor den store post på restaureringsplanen skulle klares. Omlægning af tagene; de tre parallelle tage og mellembygningens tag. Der var ikke tvivl om, at huset fortsat skulle have naturskifertage; men der var en vis bekymring for, hvad der kunne være skjult af dårligdomme under de to langsgående skotrender.

Taget fra Seidelins tid var delvis synligt, for på alle tagfladerne mod gaderne lå de oprindelige, walisiske 14" portmadoc skifre. Mod gaderne var der femkantede sten, som med korrekt over-

læg danner et sekskantet mønster. På de øvrige tagflader var der almindelige rektangulære sten. Ved tilføjelsen af mellembygningen i 1882-83 blev der benyttet samme fordeling. Taget var oplagt på lægter uden undertag. Der var visse steder senere blevet efterisoleret og ophængt Monarfol under spærene inde på loftet; en primitiv måde at holde styr på fugten. Den største ændring var, at alle de 'indre' tagflader og de langsgående skotrender i nyere tid var blevet dækket med tagpap, som blot var lagt ovenpå gammel skifer og blik.

Vinduerne efter restaureringen, hvor de blev malet mørke. Det giver et langt mere harmonisk udtryk i facaden, hvor den mørke farve (ligesom de oprindelige jernvinduers) står i mindre kontrast til murværket, end de hvide vinduer.

Undertaget for det nye tag lægges.

Seidelins tegninger røber intet om inddæknin- gernes og rendernes materialer; bortset fra, at det er metal. Til gengæld har han tegnet en utraditionel afslutning ved tagskægget, hvor han har lagt tagrenden bagved skifrene. Det giver en meget klar og skarpskåret profil; men det er helt sikkert, at det meste af vandet skulper udover. Tagrenderne er da også et af kritik- punkterne, som rejses allerede i 1859. I 1880'erne udføres reparationer på zinken ved tagfoden, ligesom der afgives overslag på almin- delige hængerender med galvaniserede rend- ejern og støbte jernrør på nederste 3 alen af nedløbene. Vi må tillade os at konkludere, at zinken var det oprindelige materiale. Støbe- jernsrørene er bevaret, men tagrender og ned- løb var lysegrå plastik. I lysgården fandtes gam- le kobbernedløb af ukendt alder. Det pegede imod en kobberdækning i skotrenderne – mere om disse senere.

Taget har fra opførelsen haft dels almindelige støbejernstagvinduer og dels 14 store ovenlys- vinduer over aulaen. De store ovenlys var erstat- tet med Veluxvinduer, og senere er der tilkom- met en halv snes Veluxovenlys af forskellig alder og model.

Ved omlægningen benyttedes en skifersten, som ligner den oprindelige mest muligt – en tynd og ret glat sten uden nævneværdigt spil i den grå kulør. Bruddet i Wales kan ikke længere levere de store 14” sten, så vi brugte spansk skifer, som kan leveres i 14”s bredde. Det originale tag var traditionelt sømmet direkte på lægterne. I vore dage ønskes en større tæthedssikkerhed, så der blev etableret et undertag.

Husets meget store synlighed og forholdsvis lave højde gør, at tagskægget og gesimsen ikke tåler den hævnning af tagfladen, som et normalt bræddeundertag og afstandslister afstedkommer. Taget udførtes i stedet med et undertag af ruplø- jede brædder med undertagspap. Skifrene blev sømmet gennem pappen direkte i tagbrædder- ne, som er 5/4” tykke. Brædderne blev løftet op på lister, så tagfoden forblev uændret. Skifer- dækning på brædder minder om metaldækning- ger. Der skal være god ventilation lige under brædderne. Dels for at modvirke eventuel kon-

dens ('koldt' undertag) og dels for at fremme udtørring af den fugt, der vil kunne komme.

På de gamle skifertage er jernsømmene det svageste led, fordi de rustner lige under hovedet. Det gør de, fordi jern køler hurtigere af end skifer og træ, så selv den mindste kondensvandsdannelse sker på sømmene. Med anvendelsen af kobbersøm er det problem overvundet, da sømmene holder ligeså længe som skiferne. Derfor er der også brugt ekstra kraftige tagbrædder af bedste kvalitet, idet de skal holde ligeså længe som skiferen.

Ved tagomlægningen blev der foretaget en 'sanering' i antallet af gennembrydninger i tagfladerne, da det ofte er inddækningerne ved tagvinduer og -hætter, der giver utæthedsp problemer, når taget bliver gammelt. Der blev fjernet nogle tagvinduer, et sirenefundament og resterne af et stativ til telefonledninger. Ovenlysene til kontorerne i tagetagen og kvisten fra 1948 blev bevaret med nye zinkinddækninger. Bygningen er født med zinkinddækninger, og den grå zink klæder skiferen godt, så det blev besluttet, at alle ydre metalinddækninger skulle laves i zink, mens de indre skotrender blev lavet af kobber, som er stærkere. Alle de tidligere lærerboligers skorstenspiber på den vestlige del af bygningen

var sløjftet tidligere. Ved omlægningen i 2005 blev den asymmetrisk placerede, høje skorsten ud mod Borbergsgade fjernet. Det flotte ottekantede ventilationstårn i lysgården blev fuget med bakkemørtel, afpasset i kulør til de gamle fuger. Vindfløjen i toppen af tårnet blev restaureret i 2003 ved Realeas overtagelse.

Oplægning af det nye skifertag.

*Til venstre:
Bygningen var overdækket
med stillads, mens taget blev
lagt om, og det måtte have
en vis højde for også at kunne
rumme ventilationstårnet.*

*Til højre:
Ventilationstårnet med
vindfløj.*

De indre skotrender

Ved restaureringer er det let at forudsige, at der vil opstå noget uforudset. Det kom der naturligvis også på Pigeskolens tag. Men af et betydeligt mindre omfang end forventet. Skotrender er et svagt punkt på bygninger, som står ude i det danske vintervejs mange frysepunktpassager. De er meget udsatte for skader fra smeltet frysende sne. Skolebygningens tre parallelle tagflader medfører to godt 23 meter lange skotrender, som vi fra starten forventede ville give de værste overraskelser i form af gamle eller nye svampe-

og rådkader. Man havde i årene forinden haft vandskader fra den nordre skotrende, som var utæt trods tagpapsikringen. Der blev lavet et søgehul i pappen i skotrenden inden tagomlægningen. Prøven afslørede, at renderne, som forventet, var dækket med kobber. I den yderste ende var kobberet synligt og nedløbsrørene i lysgården var af kobber. Der blev derfor valgt kobber igen.

Under arbejdet voksede vores viden om skotrendernes historie. Den skotrende, vi udskiftede,

De nye, indre skotrender af kobber.

De nye tagrender.

var den tredje! Den oprindelige var en ganske smal rende; men mellem denne og den kobber- og papdækkede rende lå yderligere én skotrendebund. Vi kunne konstatere, at skotrendernes hældning allerede var øget to gange før. Vi gjorde så at sige blot arbejdet helt færdigt, idet skotrenderne nu har fået den absolut maximalt mulige hældning, hvis tagvinduerne ikke skal dækkes i den høje ende. Nede i mellemrummet mellem skotrendebundene fandt tømrerne en hilsen, som tillige daterede den seneste rende; på en stump 1x4" bræt læstes: 'Denne skotrende blev

Til venstre:

Under restaureringsarbejderne fandt man en hilsen fra håndværkere, der i 1960 havde lagt skotrenden om.

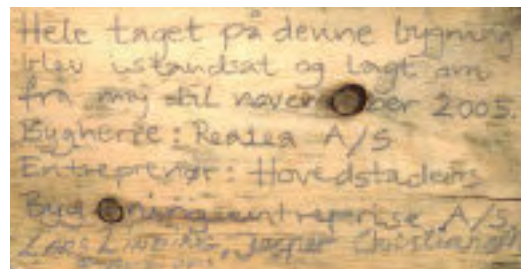
Til højre:

Svendene fra Hovedstadens Bygningsentreprise lagde i 2005 en tilsvarende hilsen ned under skotrenden til de næste, der piller hul.

Lagt om NOV. 1960 af Tømmerne OLAV JAKOBSEN JØRGEN WEIERGANG FIRMA KAJ ANDERSEN. Altså knapt 45 år før og kort efter husets hundredeårsdag. Foruden tømmerne har der jo også været blikkenslagere i gang med kobbertækningen; men deres hilsen fandt vi ikke.

De gamle skotrendebunde blev fjernet, så spær- og bjælkeenderne kunne inspiceres. Her kom det mest overraskende ved tagomlægningen: Under skotrenderne var der næsten ingen rådskader. Det siger sig selv, at svendene fra Hovedstadens Bygningsentreprise lagde en hilsen ned under skotrenden til de næste, der piller hul – forhåbentlig for at opdage, at det bærende tømmer fortsat har det godt. I øvrigt har den nye skotrendes større højde den fordel, at en stor del af dens underside er (besværligt) tilgængelig fra tagetagens skunke.

Aulaens ovenlys

Dagslyset i aulaen kommer fra 14 store ovenlysvinduer. På Seidelins tegninger ses disse delt i tre ruder af to smalle langsgående sprosser, som må have været af jern. Støbejernssprosser i trærammer var ikke ualmindeligt på den tid; men vi kender ikke de oprindelige vinduer, for de er gået tabt. Og det, vi stod med, var en samling punkterede, hvidmalede Veluxvinduer af ældre dato, som skulle udskiftes. I den forbindelse var der to forhold, som skulle ændres: Dels skulle de nye vinduer være mørke som loftets træværk, og dels skulle vi have en opsporsning til at bryde de store vindueshuller. De nye vinduer er malede aluminiumsvinduer med falske sprosser, og den ønskede forbedring er opnået: Det er en utrolig forskel, det gør, når man står i aulaen og kigger op mod himlen. Samtidig blev der lavet en stor brugsmæssig forbedring i form af elektriske mørklægningsgardiner.

Den anden hovedtrappe

Da taget over den vestligste del af aulabygningen blev åbnet, kom vi ind i et ellers utilgængeligt loftsrums rum. Der fandt vi nygotisk stenhuggerarbejde, som lignede noget kendt; men hvad var det? Det var kendt, fordi det var trappegelænderet på hovedtrappen, det lignede. Og på Seidelins tegninger ses også en pendant til hovedtrappen på vestibulens nordside. Et stærkt symme-

trisk anlæg, som man tidligt i husets historie har 'ødelagt' ved at bryde den ene hovedtrappe ned. Balusterværket er stadig på loftet og vidner om tegningernes troværdighed; men granittrinene fandt vi ikke. Der er da heller ingen planer om at rekonstruere trappen – én er nok.

Indvendige kulører

Da Bygningskultur Danmark flyttede ind i huset, skulle der naturligvis males i de fleste lokaler. Der var blot tale om vedligeholdelsesmaling; men alligevel var det muligt at skifte kulør. Nationalmuseets farveafdækninger røbede, at der oprindeligt havde været benyttet ret mørke, "pompeianske" kulører, som var udbredte i tiden. Imidlertid valgte stort set alle at få lokaler i lyse, "moderne" kulører. Kun præsidenten turde lade sit kontor male mørkt rødt.

Det uforudsigelige

Tagomlægningen havde selvfølgelig sine overraskelser. Svampene kom vi let om ved, men som nævnt ikke, hvor vi havde forventet det. I vestenden, hvor arbejdet startede, var der lidt skader efter hvid tømmersvamp og husbukke. Derefter gik det over al forventning godt indtil den allersidste tagflade, som var risalittens sydsi-

Et af aulaens 14 ovenlysvinduer.

En farveafdækning fra et af rummene på 1. sal viser, at der har været flere forskellige farver på væggene, og at de oprindelige farver har været mørke.

*Modsatte side:
Søetatens Pigeskole. I bag-
grunden Nyboder med de
karakteristiske dobbeltlænger
i lige rækker, med gule mure
og røde tage.*

de. Her viste der sig et gammelt angreb af ægte hussvamp. Det var på flere måder uheldigt. Det var sidst i byggeperioden, vi nærmede os vinteren og kunne dårligt tåle udsættelser. Men det værste var, at det var lige over den eksisterende hovedtrappe. Et af de mest originale rum i huset, hvor det oprindelige bjælkeloft er uændret. Nu stod vi med svamp i en af bjælkerne og remmen, som begge var en del af trapperummet's loft! Men lykken stod os bi. Laboratoriet meddelte, at svampen var inaktiv, så skaden kunne udbedres som rådskaade med gift og udskiftning og forstærkning af svækket træ. Det lykkedes tømrerne at iskære nyt træ i tømmeret

oppefra – uden at komme igennem bjælkens sider ind til trapperummet.

Det helt uforudsete var sket nogen tid inden hussvampen blev fundet, nemlig da skifertækningen af de indre tagflader begyndte, og der blev påsømmet skifersten med afklippede hjørner ind mod skotrenderne. Entreprenøren havde misforstået beskrivelsen og indkøbt de 'fine' sten til hele taget. Uanset hvor meget man tror, man har tænkt sig om, kan der altid opstå noget helt uberegnet. I dette tilfælde betyder det, at der midt i Nyboder nu ligger et pragtfuldt hus med tag, som er lidt flottere, end det behøvede være.

*Når man ser bygningen fra
gaden, er taget ikke særlig
markant pga. dets lave
hældning, men ser man
bygningen oppefra, er det et
komplekst taglandskab, der
kommer til syne: ventila-
tionstårnet, taget fra de to
trappetårne, 3 parallelle
sadeltage over de to fløje og
aulaen og to tage i hver sin
ende heraf. Seidelin gav
tagene en tagdækning af
skifer, og der var opsprossede
ovenlysvinduer, så aulaen
kunne få dagslys.*

Arkiver og litteratur

Hæftet bygger på umiddelbart tilgængeligt materiale fra arkiver og litteraturen.

Der er således ikke tale om en fuldt dækkende arkiv søgning, og der er lagt vægt på bygningens tid som skole, hhv. pigeskole og søofficersskole/kadetskole.

Materiale er fundet på følgende arkiver og institutioner, der takkes for velvillig assistance:

Rigsarkivet
Byggeri og Bolig, Københavns Kommune
Samlingen af Arkitekturtegninger,
Danmarks Kunstbibliotek
Det kongelige Bibliotek
Marinens Bibliotek
Københavns Bymuseums Billedsamling
Søværnets Officersskole
Det kongelige Garnisonsbibliotek, Kastellet
Kulturarvsstyrelsen
Orlogsmuseet

Følgende litteratur er anvendt:

Længeboligen, Jørn Ørum-Nielsen, 1988
København før og nu – og aldrig, nr. 5:
Kgs. Nytorv, Rosenborg og Nyboder, Sys og
Godfred Hartmann, red. Bo Bramsen, 1988
Danmarks arkitektur – Magtens bolig,
Lisbet Balselv Jørgensen, Hakon Lund og
Hans Edvard Nørregård-Nielsen, 1980
Nye tider - Historicisme i København,
Ida Haugsted, 2003
Søetatens Pigeskole i Nyboder,
Ida Haugsted, 2003
Bygningsplejerapport, Bygningskulturens Hus,
Borgergade 111, Bygningskulturelt Råd, 2003
Krydstogt gennem livet, Walter Christmas, 1923
Nyboder og dets beboere, især i ældre tid,
H.D. Lind, 1981 - oprindelig udgave 1882
Nyboder, Hanne Andersen, 1981
Vor lærdoms bygning - folkeskolens bygninger
1814-1940, Planstyrelsen, 1989
Thorvaldsen, Dyveke Helsted, Eva Henschen,
Bjarne Jørnæs, 2003
Holmens by - Nyboder og dets beboere - især i
nyere tid, Annette Vasström, 1985

Kulturbevaring og dagligt liv, Annette Vasström artikel, 1987

Arkitekturstudier tilegnede Hans Henrik Engqvist, Sys Hartmann artikel, 1979

Den gule by, Wilhelm Gross, 1933

Nyboders drenge, Wilhelm Gross, 1956

Søofficersskolen gennem 250 år, R. Steen Steensen, 1951

Søkadet-korpsets historie 1701-1901, H.C.A. Lund, 1901

Absalons brønd, Sophus Bauditz, 1901

Illustrationer og fotos:

Fotos s. 28, 44, 47, 51, 54, 55: Marinens Bibliotek

Fotos s. 40, 43, 48, 50, 52, 65: Det Kongelige Bibliotek

Tegninger s. 9, 10, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 24, 25: Samlingen af Arkitekturtegninger, Danmarks Kunstbibliotek

Tegninger s. 34, 36, 37, 44, 56, 57, 64: Rigsarkivet, gengivet med tilladelse fra Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste

Fotos s. 19, 61 øv.: Københavns Bymuseum

Foto s. 42: Orlogsmuseet

Fotos s. 60, 61 ned.: Scanpix (Berlingske Illustreret Tidende)

Fotos s. 35, 39, 49: fra bogen 'Søofficersskolen gennem 250 år', gengivet med tilladelse fra Søværnets Officersskole og Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste

Kort s. 13: fra bogen 'Holmens by. Nyboder og dets beboere – især i nyere tid', gengivet med tilladelse fra forfatteren og Orlogsmuseet

Fotos s. 6, 16, 17, 18, 19, 22, 24, 26, 30, 33, 58, 62, 66, 68, 70, 71, 73, 76 th., 79 tv., 80, 81: fotograf Per Munkgård Thorsen/Lars Degnbol

Fotos s. 12 tv., 22 øv. th., 23, 72, 79 th.: Dorthe Bendtsen/Bygningskultur Danmark

Fotos s. 12 th., 66 th., 78: Peter Tom-Petersen/Bygningskultur Danmark

Fotos s. 74, 75, 76 tv., 77: arkitekt Peter Bering

Bygninger er en del af vores kulturarv.
Et håndgribeligt levn, som vores forfædre
har givet videre, og som vi er forpligtet
til at værne om.

Realea A/S er et ejendomsselskab for
udvikling og bevaring. Selskabets formål
er at opbygge og formidle en samling af
gode eksempler på byggestil og arkitek-
tur fra forskellige tidsperioder og egne i
Danmark samt at investere i udviklingen
af eksperimenterende nybyggeri.

Læs mere på www.realea.dk